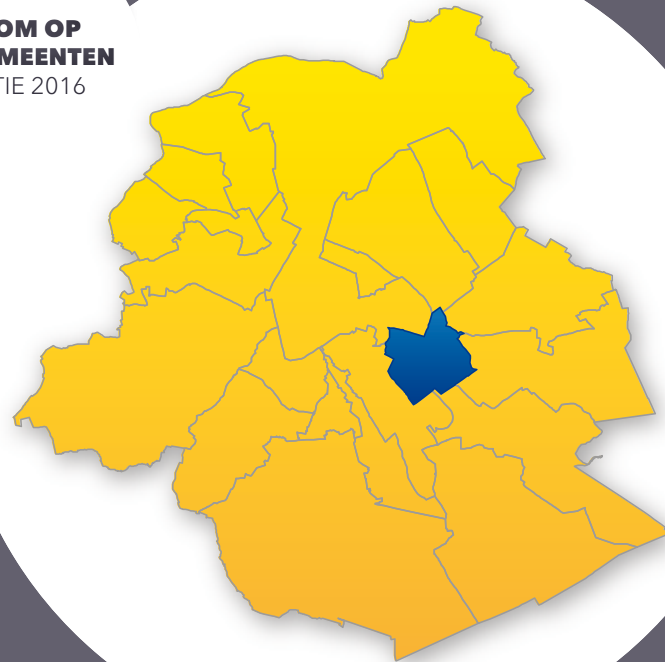

**ZOOM OP
DE GEMEENTEN**
EDITIE 2016

zoom op

ETTERBEEK

OBSERVATORIUM
VOOR GEZONDHEID EN
WELZIJN BRUSSEL

OBSERVATOIRE DE
LA SANTÉ ET DU SOCIAL
DE BRUXELLES

COMMISSION COMMUNAUTAIRE COMMUNE
GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

INSTITUT DE RECHERCHES
INTERDISCIPLINAIRES SUR BRUXELLES
UNIVERSITÉ SAINT-LOUIS - BRUXELLES

UNIVERSITÉ SAINT-LOUIS - BRUXELLES

Realisatie

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel
Institut de recherches interdisciplinaires sur Bruxelles -
Université Saint-Louis - Brussel (directie: Benjamin WAYENS)

Vertaling

Brussels Translation

Lay-out

Nathalie DA COSTA MAYA,
Centre de Diffusion de la Culture Sanitaire asbl

Voor meer informatie

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

Roger KALENGA-MPALA
Perspective
Naamsestraat 59 – 1000 Brussel
bisa@perspective.brussels – www.bisa.brussels

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel-Hoofdstad

Marion ENGLERT en Sarah LUYTEN
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
Louizalaan 183 – 1050 Brussel
observat@ggc.irisnet.be – www.observatbru.be

Depotnummer

D/2016/9334/16
D/2016/6374/264

Het rapport mag gekopieerd worden mits vermelding van de bron:

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse en Observatorium
voor Gezondheid en Welzijn Brussel-Hoofdstad
(Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie), 2016, Zoom
op de gemeenten: Etterbeek.

Ce document est également disponible en français.

1. ETTERBEEK EN HAAR INWONERS IN ENKELE WOORDEN

4

2. BEVOLKING

9

- 2.1. Evolutie en loop van de bevolking 9
- 2.2. Structuur van de bevolking volgens leeftijd en geslacht 10
- 2.3. Nationaliteiten 12
- 2.4. Huishoudens 13

3. JONGE KINDEREN

14

- 3.1. Evolutie van het aantal kinderen jonger dan 3 jaar 14
- 3.2. Kinderopvang: dekkingsgraad en toegankelijkheid 14

4. ONDERWIJS

16

- 4.1. Evolutie van de bevolking van 3 tot en met 17 jaar 16
- 4.2. Schoolbevolking: onderwijsniveau, plaats van scholing en onderwijsvorm 17
- 4.3. Schoolachterstand 18

5. ARBEIDSMARKT

19

- 5.1. Socio-economische positie van de bevolking 19
- 5.2. Activiteits-, werkgelegenheids- en werkloosheidsgraad 20
- 5.3. Profiel van de niet-werkende werkzoekenden 21
- 5.4. Deeltijdse werknemers 21

6. ECONOMISCHE ACTIVITEIT

22

- 6.1. Binnenlandse werkgelegenheid 22
- 6.2. Ondernemingen 23
- 6.3. Evolutie 2006-2013 24

7. INKOMENS

25

- 7.1. Fiscale inkomens 25
- 7.2. Personen die leven van een minimum- of vervangingsinkomen 28
- 7.3. Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming (RVV) 29

8. GEMEENTELIJKE FINANCIËN

30

- 8.1. Kernindicatoren voor de gemeentelijke financiën 30
- 8.2. Structuur van de belangrijkste gewone ontvangsten en uitgaven 31
- 8.3. Investerings 32

9. HUISVESTING

33

- 9.1. Kenmerken van het woningbestand 33
- 9.2. Sociale woningen 35
- 9.3. Huurprijs en vastgoedprijzen 35

10. GEZONDHEID

36

- 10.1. Gezondheid van de pasgeborenen 36
- 10.2. Algemene gezondheidstoestand 38

WOORDENLIJST

41

LIJST MET ACRONIEMEN EN AFKORTINGEN

45

VOOR WIE MEER WIL WETEN

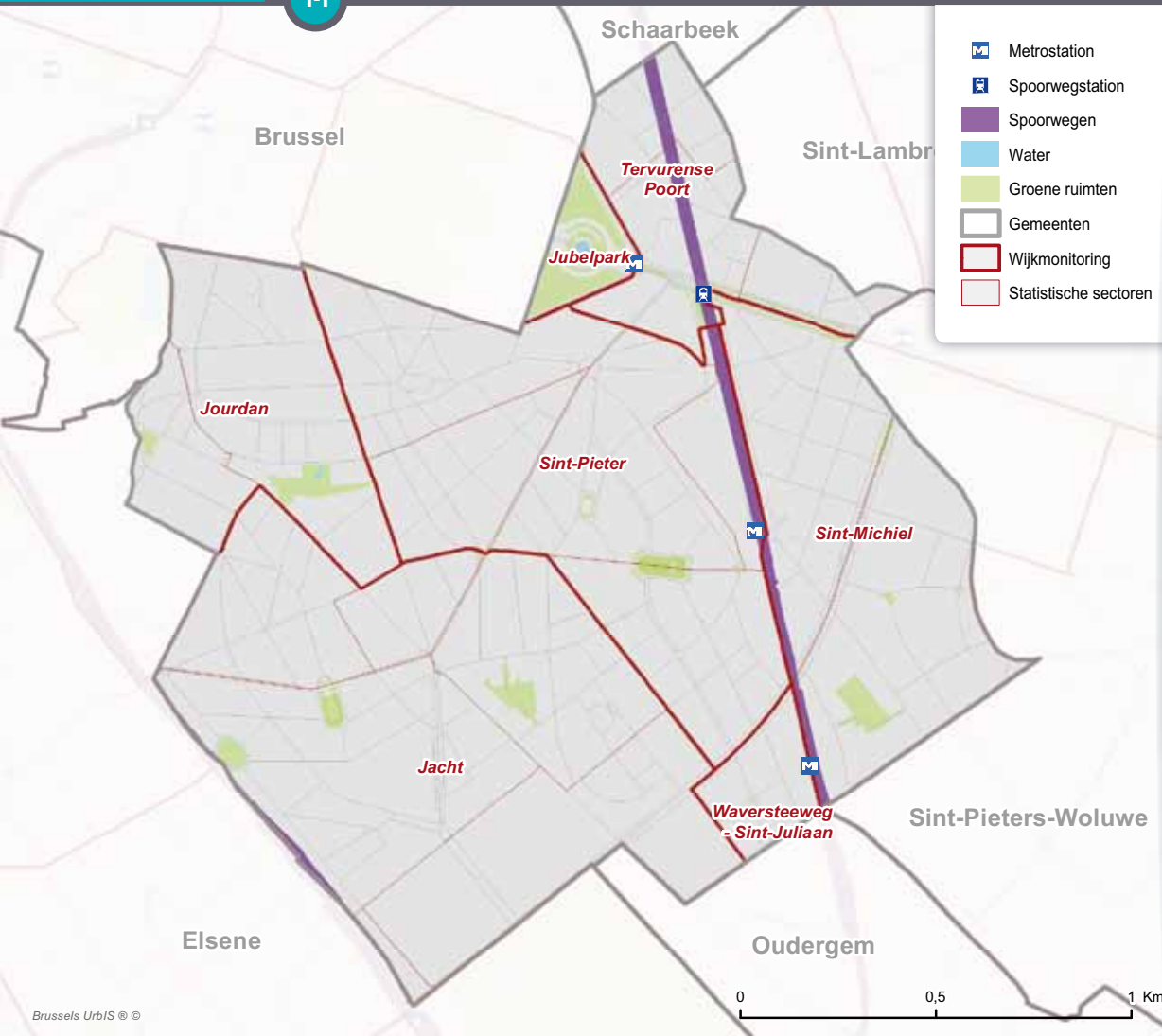
46

1.

ETTERBEEK EN HAAR INWONERS IN ENKELE WOORDEN¹

1-1

Referentiekaart van Etterbeek

LANDSCHAP EN STEDENBOUWKUNDIGE STRUCTUUR VAN HET GEMEENTELIJK GRONDGEBIED

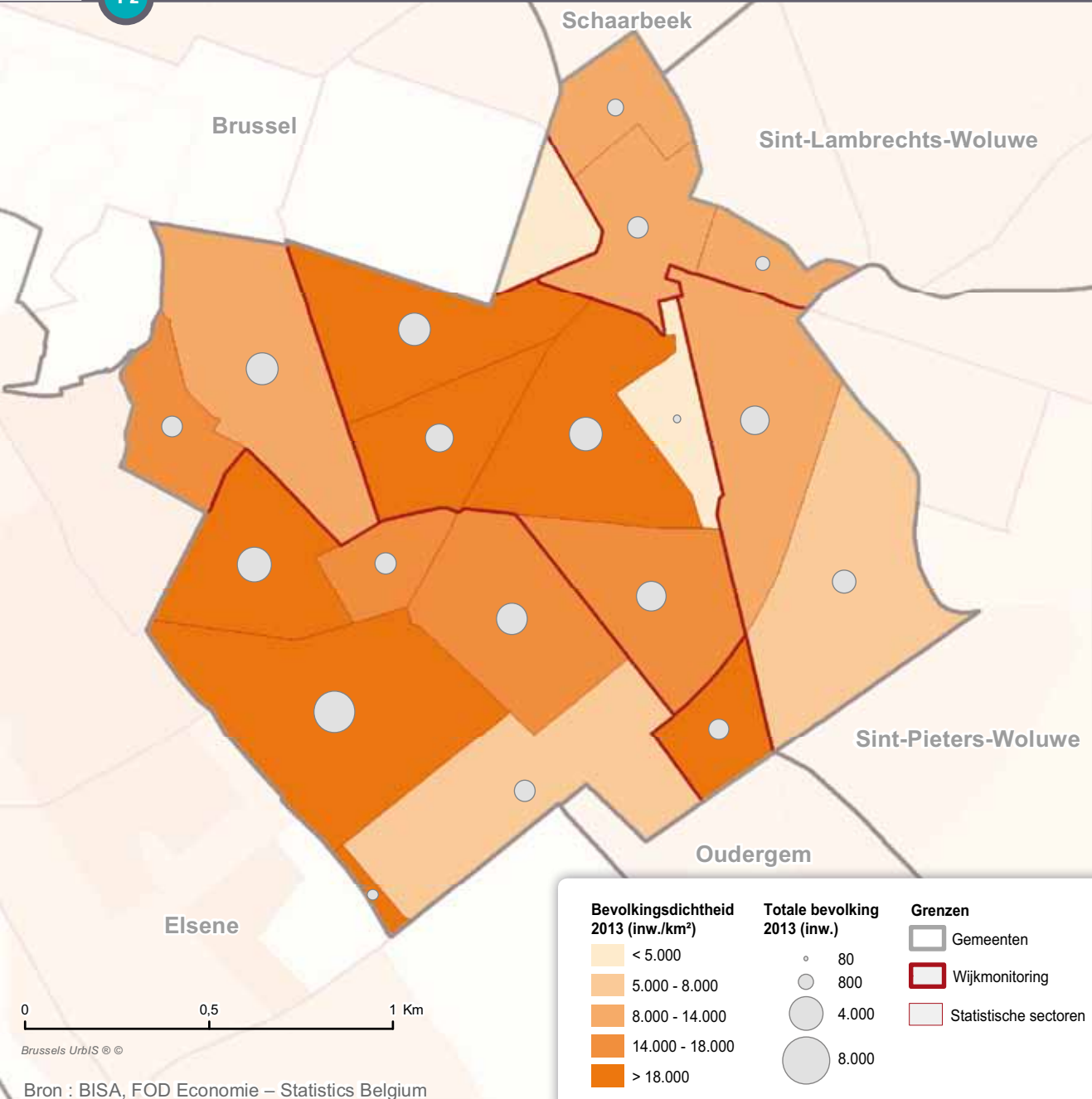
Etterbeek (3,1 km², 2 % van de oppervlakte van het Gewest) wordt begrensd door Elsene in het westen, Oudergem in het zuiden, Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Lambrechts-Woluwe in het oosten en Brussel-Stad en Schaerbeek in het noorden.

De **referentiekaart 1-1** geeft aan hoe de gemeente wordt opgedeeld wanneer infragemeentelijke statistieken worden voorgesteld, meer bepaald in **statistische sectoren**² en **wijken** van de Wijkmonitoring. De gemeente Etterbeek telt zeven wijken. De grenzen van deze wijken vallen niet steeds samen met de gemeentegrenzen omdat ze op meerdere gemeenten kunnen liggen, wat de continuïteit van de bebouwing benadrukt. Dit is het geval voor de wijk Jourdan (Etterbeek en Elsene), Waversteeweg – Sint-Juliaan (Etterbeek en Oudergem), Sint-Michiel (Etterbeek en Sint-Pieters-Woluwe), Jubelpark (Etterbeek en Brussel-Stad) en Tervurensepoort (Etterbeek, Brussel-Stad, Schaerbeek, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe). Er is een grote groene ruimte: het Jubelpark. Dit park compenseert, in het noorden althans, het gebrek aan (publieke en private) groene ruimtes in de gemeente.

¹ Op het einde van het document vindt u een selecte bibliografie, pagina 46.

² De blauwgekleurde woorden worden in de woordenlijst op het einde van dit document gedefinieerd.

1-2 Bevolkingsdichtheid per statistische sector, Etterbeek, 1 januari 2013

De bevolking is op vrij uniforme wijze verspreid over het hele gemeentelijke grondgebied, dat volledig verstedelijkt is; niettemin is de **dichtheid** iets minder hoog in het centrum en het zuidwesten. Alleen de **statistische sectoren** die samenvallen met het Sint-Michielscollege in het oosten en de site van de kazernes in het zuiden zijn dunbevolkt. Met 14 852 inwoners per km² is Etterbeek een zeer dichtbevolkte gemeente **1-2**.

Algemene kenmerken van de bebouwing en sociale woningen

Als gemeente die verdeeld is tussen de **eerste** (het grootste deel van de gemeente) en de **tweede kroon** heeft Etterbeek een vrij heterogeen **woningbestand** wat betreft de bouwperiode, met een niet verwaarloosbaar aandeel oude woningen. De woningen die vóór 1919 zijn gebouwd vertegenwoordigen meer dan een derde van alle woningen in Etterbeek. Slechts een kwart van de woningen is gebouwd na 1960.

Wat betreft de **sociale woningen** tellen we 6 sociale woningen per 100 huishoudens in Etterbeek (tegen 7 per 100 op gewestelijk niveau). Ze liggen voornamelijk in de **wijk** Jacht en, zij het in mindere mate, in de wijk Jourdan.

Een overwegend residentiële verstedelijking

In de Maalbeekvallei, in het noordwesten van de gemeente, gebeurde de historische inplanting van de dorpskernen, en hier vindt men ook de oudste woningen. Nog vóór de Eerste Wereldoorlog trof de **verstedelijking** al grote delen van de gemeente, en dit geldt voor drie afzonderlijke gehelen: langs de Steenweg op Etterbeek in de vallei, tussen de huidige Oudergemlaan en het huidige Sint-Pietersplein en, tot slot, vanaf het gehucht Jacht langs de Waversteenweg. Deze verstedelijking bestond uit de bouw van herenhuizen langs de prestigieuze lanen en van burgerhuizen in afgesloten blokken in de tussenruimtes. Deze residentiële verstedelijking versterkte de commerciële ontwikkeling van Jacht en, tot op bepaalde hoogte, van de Waversteenweg.

In het noorden van de gemeente blijven de **recente aanpassingen** beperkt tot de vervanging van oude

gebouwen door flatgebouwen (bv. Tervurenlaan), verdichtingen en functiewijzigingen, zoals in de winkelstraat de Tongerenstraat (en de bijhorende galerijen). Alleen de Sint-Michielswarande, ontwikkeld op een oude spoorwegsite, vormt een recent multifunctioneel geheel van betekenisvolle grootte in het noordoosten van de gemeente.

In het oosten van de gemeente hebben de wijken van de **tweede kroon** (voornamelijk voorbij de Louis Schmidtlaan en de Sint-Michielslaan) het typische uitzicht van de periode na de Tweede Wereldoorlog, i.e. met **kleine opbrengstgebouwen** en naast elkaar gelegen bel-etagewoningen.

De kazernes

Kenmerkend voor Etterbeek is de aanwezigheid van grote **kazernes** langs de militaire lanen (waarvan de namen verwijzen naar generaals of – ruimer gezien – naar regimenten of andere onderdelen van een leger). Aanvankelijk vonden verschillende legereenheden er onderdak, later en geleidelijk aan – vanaf de Tweede Wereldoorlog – de Rijkswacht, die vandaag is opgegaan in de federale politie. Niet alle kazernes liggen op het grondgebied van de gemeente, maar de meeste grenzen er wel aan, net als het voormalige oefenplein, dat nu de universitaire campus van de ULB-VUB is geworden.

Het is in deze kazernezone in het zuiden van het gemeentelijke grondgebied dat de meeste recente en toekomstige **stadsprojecten** zich ontwikkelen. De omvormingen van het Arsenaal en de kazerne Rolin zijn intussen voltooid. De bouw van het nieuwe gemeentehuis, het commissariaat en nieuwe woningen langs de Kazernelaan bevestigt bovendien de dynamiek in het zuiden van het gemeentelijke grondgebied. De toekomstige nieuwe universitaire bestemming van sommige kazernes, in het kader van een gemeenschappelijk project van de ULB en de VUB (voorlopig alleen op het grondgebied van Elsene), maar ook de geleidelijke overplaatsing van een deel van de diensten van de federale politie naar de administratieve wijk in het centrum van de stad teugelen van de continuïteit van dit reconversieproces.

Ontwikkeling van de Europawijk

Hoewel de **Europawijk** op het grondgebied van Brussel-Stad ligt, heeft de ontwikkeling van deze wijk op de gemeentegrens ook een weerslag gehad op de ontwikkeling van Etterbeek, door de aanwezigheid van sommige instellingen die van nabij of veraf te maken hebben met de Europese instanties, de toestroom van gekwalificeerde expats en de ontwikkeling van een aanbod van handelszaken en woningen die zich op deze groep richten.

In overeenstemming met de doelstellingen van de **wijkcontracten** (vergroening, renovatie van gebouwen, ontwikkeling van collectieve voorzieningen) legt het wijkcontract Jacht-Gray de nadruk op het verkleinen van de groeiende kloof tussen het noordwesten en het zuidoosten van Etterbeek.

Mobiliteit

De gemeente Etterbeek wordt afgebakend door grote **verkeersaders**: de Louis Schmidtlaan/Sint-Michielslaan in het zuidoosten en de Belliardstraat en daarna de Tervurenlaan in het noorden. Net als de andere gemeenten van het Brussels Gewest lijdt Etterbeek onder veel binnenkomend verkeer (meer bepaald vanaf de autosnelweg E411), met name op de Waversteenweg, de Oudergemlaan enzovoort. Ook de wegen die de Louis Schmidtlaan kruisen, kunnen het toneel zijn van verkeersproblemen tijdens de spitsuren.

Op het vlak van **openbaar vervoer** wordt de gemeente vrij goed bediend, met meerdere metrostations (lijnen 5 en 1) in het oostelijke deel en de tramlijnen 7 en 25 in het noordoosten. Tramlijn 81 doorkruist de gemeente van het noordoosten naar het zuiden. Er lopen door de gemeente ook meerdere grote verkeersassen (Oudergemlaan, Waversteenweg, Jachtlaan), die elkaar kruisen op het Jachtkruispunt, waar bovendien meerdere buslijnen langskomen.

DE INWONERS EN HUN KENMERKEN

Demografisch profiel

De **bevolkingsgroei** begon in de tweede helft van de 19de eeuw en duurde voort tot in de jaren 1960 (de gemeente telde toen meer dan 50 000 inwoners). Tussen 1961 en het einde van de jaren 1990 is de bevolking gedaald met ongeveer 15 000 inwoners. Net als in de meeste Brusselse gemeenten (meer bepaald in de **eerste kroon**) valt er recent een duidelijke groei waar te nemen van de bevolking in Etterbeek, die verband houdt met de hernieuwde aantrekkingskracht van het woningpark (onder andere voor jongeren en internationale kaderleden, die worden aangetrokken door de nabijheid van de Europese instellingen). Tussen 2005 en 2015 is de bevolking van Etterbeek gegroeid met 14 %, i.e. bijna even snel als op het niveau van het Gewest (17 %). Op 1 januari 2015 telde de gemeente Etterbeek officieel 46 773 inwoners, goed voor 4 % van de bevolking in het Brussels Gewest.

Het intern **migratiesaldo** is bijzonder negatief op het niveau van de gemeente, wat betekent dat een grote groep personen elk jaar wegtrekt uit Etterbeek en in een

andere Belgische gemeente gaat wonen. Deze beweging wordt gecompenseerd door een ruimschoots positief internationaal migratiesaldo (wat impliceert dat er heel wat personen uit het buitenland in de gemeente aankomen) en een positief natuurlijk saldo.

Wat betreft de **leeftijdsstructuur** zijn inwoners tussen 25 en 40 jaar, vergeleken met het gewestelijk gemiddelde, duidelijk oververtegenwoordigd in de gemeente, in tegenstelling met – vooral – kinderen en jongeren jonger dan 20 en, zij het in mindere mate, ouderen. Door het lagere aandeel jongeren en 65-plussers is de **economische afhankelijkheidscoëfficiënt** lager dan op het niveau van het Gewest. Er zijn heel wat alleenwonenden in de gemeente, ze vertegenwoordigen meer dan de helft van de **huishoudens**.

Een aanzienlijk deel van de bevolking is van **buitenlandse nationaliteit** (46 %); hun aandeel stijgt en ligt duidelijk boven het gewestelijke gemiddelde. Meer dan drie vierde van de inwoners van buitenlandse nationaliteit is afkomstig uit een land van de Europese Unie. Zowel de onderdanen van de EU-15 als die van de nieuwe lidstaten zijn oververtegenwoordigd bij de inwoners met een buitenlandse nationaliteit, in tegenstelling tot de onderdanen van Afrikaanse landen en van Turkije. Er is een opvallende ondervertegenwoordiging van mensen uit Noord-Afrika. Onder de personen van buitenlandse nationaliteit zijn de Fransen in 2015 het sterkst vertegenwoordigd in Etterbeek, op grote afstand gevolgd door Polen, Italianen en Spanjaarden. De aanwezigheid van Europese onderdanen is sterk gestegen tussen 2005 en 2015, in tegenstelling tot het aantal Marokkanen, dat tijdens dezelfde periode stagneerde in de gemeente.

Sociaaleconomisch profiel

De gemeente Etterbeek wordt gekenmerkt door een bevolking met een verscheiden sociaaleconomisch profiel, die zowel tot de volks-, de midden- als de goeude klasse behoort. Het **gemiddeld inkomen** van de gemeente ligt net onder het Brusselse gemiddelde. De inkomens zijn het laagst in het westen van de gemeente (in de **wijken** Jacht en Jourdan) en het hoogst in het oosten, in de buurt van Sint-Pieters-Woluwe.

Het aandeel van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (18-64 jaar) dat leeft van een **leefloon** (of **equivalent**) komt in Etterbeek in de buurt van het gewestelijke gemiddelde, terwijl het aandeel van de bevolking op deze leeftijd dat van een werkloosheidsuitkering leeft iets minder hoog is dan op het niveau van het Gewest. Van de jongeren tussen 18 en 24 jaar leeft een op de tien van een (equivalent) leefloon en bij de ouderen (65 jaar en ouder) leeft meer dan een op de tien van de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) – deze percentages zijn vergelijkbaar met die op het niveau van het Gewest. Bijna een persoon op de vijf is rechthebbende op de **verhoogde tegemoetkoming** voor

gezondheidszorgen (i.e. minder dan op gewestelijk niveau), maar deze verhouding stijgt tot een persoon op de drie bij de personen van 65 jaar en ouder.

Wat betreft de situatie op het **arbeidsmarkt** is de **activiteitsgraad** op elke leeftijd lager dan het gewestelijke gemiddelde, en dit is vooral voor mannen het geval. Mogelijks wordt de activiteitsgraad in Etterbeek onderschat, daar de werknemers van de Europese en internationale instellingen niet zijn opgenomen in deze statistieken. Op gemeentelijk vlak is de **werkloosheidsgraad** iets lager dan het gewestelijke gemiddelde voor de beroepsbevolking jonger dan 50. De werkloosheid is hoger in het westen en duidelijk lager in het oosten van de gemeente. Onder de **niet-werkende werkzoekenden** (NWWZ) in Etterbeek zijn de personen met een Europese (niet-Belgische) nationaliteit, personen met een diploma hoger onderwijs en personen tussen 25 en 49 jaar oververtegenwoordigd in vergelijking met het profiel van de NWWZ op het niveau van het Gewest.

Op het vlak van **binnenlandse werkgelegenheid** is het aandeel arbeidsplaatsen voor ambtenaren in de gemeente hoger dan op gewestelijk niveau, en hetzelfde geldt voor het aandeel arbeidsplaatsen dat door vrouwen wordt bekleed. De publieke sector en de sector met financiële, verzekerings- en vastgoedactiviteiten tellen het grootste aantal arbeidsplaatsen op het grondgebied van de gemeente.

Minder dan een kind op zes wordt geboren in een huishouden zonder beroepsinkomen (een aandeel dat beduidend lager is dan het gewestelijke gemiddelde). Voor de **opvang van jonge kinderen** is de dekkingsgraad in Etterbeek het hoogst van alle Brusselse gemeenten, met meer dan twee plaatsen per drie kinderen. Sluiten we echter de plaatsen uit die zijn voorbehouden voor bepaalde categorieën kinderen (bv. kinderdagverblijven van ondernemingen) en houden we enkel rekening met plaatsen met een inkomenstarief, dan blijft er in Etterbeek minder dan één plaats over per vier kinderen.

Wat betreft het secundair **onderwijs**, vergeleken met het Brussels Gewest, volgen de leerlingen die in Etterbeek wonen iets vaker algemeen onderwijs en in mindere mate technisch en beroepsonderwijs. Meer dan een kwart van de leerlingen in het middelbaar onderwijs heeft ten minste twee jaar schoolachterstand opgelopen.

Meer dan twee derde van alle woningen in Etterbeek wordt bewoond door **huurders**, i.e. een aandeel dat hoger is dan op het niveau van het Gewest. Gemiddeld zijn de huur- en verkoopprijzen van appartementen en huizen hoger dan het gewestelijke gemiddelde.

Tijdens het laatste decennium is er een sanering doorgevoerd op het vlak van de **gemeentelijke financiën**. De jaarlijkse financiële resultaten zijn opnieuw positief: sinds 2007 boekt de gemeente Etterbeek een positief gewoon resultaat (behalve tijdens het jaar 2011) en ook een positief gecumuleerd resultaat.

Gezondheid van de inwoners

Gemiddeld lijkt de gezondheid van de inwoners van Etterbeek het gewestelijke gemiddelde te benaderen. Voor de periode 2002-2012 kwam de **levensverwachting** in Etterbeek immers overeen met die voor het Gewest, ook al was ze op het einde van de genoemde periode iets lager voor de mannen. Daarnaast valt op te merken dat de dekkingsgraad voor borstkankerscreening voor de vrouwen er iets lager is dan op het niveau van het Gewest. **Gezondheid** hangt af van talrijke factoren, zoals de levensstijl, de fysieke omgeving (arbeidsomstandigheden, huisvesting) en sociale omgeving (sociale en familiale ondersteuning), de toegang tot en de kwaliteit van gezondheidszorg enzovoort. Het sociaal statuut is door zijn verband met alle andere determinanten een heel belangrijke gezondheidsdeterminant.

UITDAGINGEN

Groot aandeel jongvolwassenen en internationale werknemers en sociale verwevenheid

De gemeente heeft een zeer mobiele bevolking. Etterbeek is voor jongvolwassenen rond de dertig vaak een zowel nationale als internationale toegangspoort tot het Brusselse stedelijke weefsel. Deze **jongvolwassenen** vinden er woningen die beantwoorden aan hun behoeften, meer bepaald wat betreft grootte en huuraanbod, maar ook een sociocultureel aanbod dat beantwoordt aan hun beeld van het leven in een stad. Deze jongvolwassenen staan nog niet aan de top van hun financiële en bijgevolg ook fiscale capaciteiten, daar ze vaak pas aan het begin van hun loopbaan staan. Hun culturele kapitaal (kwalificaties, netwerken) vertaalt zich dus niet altijd onmiddellijk in financieel kapitaal.

De steeds grotere aanwezigheid van jongvolwassenen, maar ook van **werknemers** van de internationale instellingen uit Europese landen (voornamelijk Frankrijk), gaat – alvast in bepaalde **wijken** – deels ten koste van de aanwezige bevolking, die gewoonlijk ouder is en over minder middelen beschikt. Deze massale komst van internationale en vrij bemiddelde werknemers heeft tot gevolg dat de vastgoeddruk in de hele gemeente groter wordt, en dit geldt voor zowel koop als huurwoningen.

In deze context kan het behoud van een bepaald niveau van **sociale verwevenheid** op termijn een belangrijke uitdaging worden in bepaalde delen van de gemeente.

Ongelijkheid en uiteenlopende behoeften

Samenhangend met het vorige punt is de bevolking in Etterbeek zeer **gediversifieerd**, of het nu gaat om de sociaaleconomische situatie of om de nationaliteit. Als gevolg daarvan bestaan er **verschillende behoeften**, meer bepaald op het vlak van diensten. Daar de gemeente deels in de **eerste** en deels in de **tweede kroon** ligt, zijn er ook sociaalruimtelijke ongelijkheden tussen het oosten van het grondgebied, met een meer goeie bevolking, en het westen, waar de mensen relatief gezien armer zijn. In deze wijken vertegenwoordigt de integratie van de bewoners op de arbeidsmarkt een grote uitdaging. Er dient ook rekening te worden gehouden met de kwetsbaarheid van een deel van de ouderen. Tot slot krijgt de gemeente, net als het hele Brusselse Gewest te maken met een zekere verjonging van de bevolking. Als gevolg daarvan zijn er meer verschillende soorten behoeften en deze zijn niet altijd gemakkelijk verenigbaar.

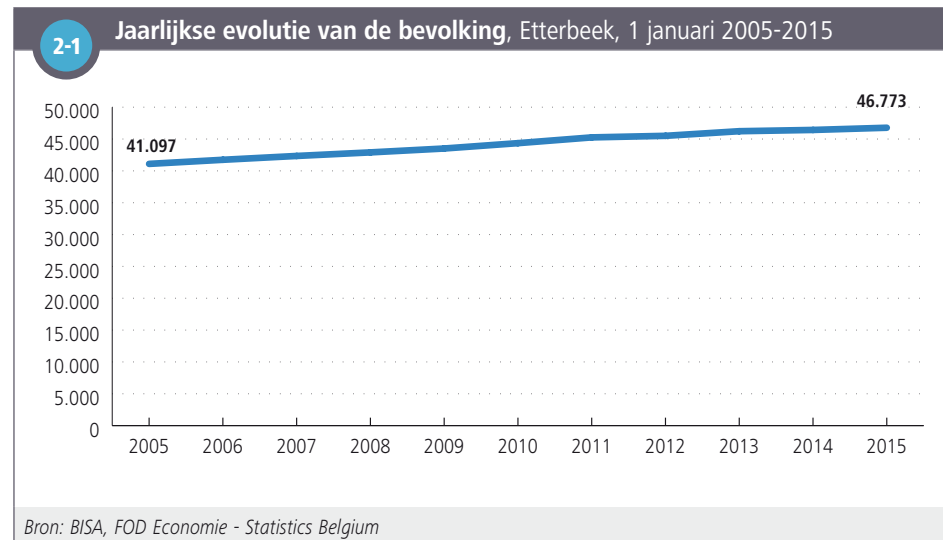
Herbestemming van de kazernes

De evolutie van de bestemming van de kazernes zal een sterke weerslag hebben op de ontwikkeling van het zuiden van de gemeente en zal de nodige coördinatie vereisen tussen de bestuursniveaus maar ook – idealiter – met de naburige gemeenten.

2. BEVOLKING

2.1. EVOLUTIE EN LOOP VAN DE BEVOLKING

Op 1 januari 2015 telt de gemeente Etterbeek officieel 46 773 inwoners ²⁻¹, i.e. 4 % van de bevolking in het Brussels Gewest. De bevolkingsdichtheid bedraagt 14 852 inwoners per km², tweemaal hoger dan op het gewestelijke niveau (7 282 inwoners per km²). Tussen 2005 en 2015 is de bevolking in Etterbeek gestegen met 14 %, i.e. bijna even snel als op het niveau van het Gewest (17 %). Dit komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei van 1,3 % in Etterbeek (tegen 1,6 % in het Brussels Gewest).

In 2014 is de bevolking in Etterbeek gegroeid met 0,7 %, i.e. iets minder snel dan de bevolkingsgroei op het niveau van het Gewest (+1 %). De evolutie van de bevolking is het resultaat van de combinatie van drie factoren: het natuurlijk saldo, het interne migratiesaldo en het internationale migratiesaldo ²⁻².

2-2 Loop van de bevolking

	Etterbeek		Brussels Gewest	
	Aantal	%	Aantal	%
Natuurlijke loop				
Geboorten (2014)	727	15,6 ‰	18.514	15,8 ‰
Sterfgevallen (2014)	329	7,1 ‰	9.032	7,7 ‰
Natuurlijk saldo (2014)	398	8,5 ‰	9.482	8,1 ‰
Migraties				
Intern migratiesaldo (2014)	-885	-19,0 ‰	-13.420	-11,5 ‰
Internationaal migratiesaldo (2014)	891	19,1 ‰	16.106	13,8 ‰
Totale aangroei (inclusief statistische aanpassing)				
Jaarlijkse bevolkingsgroei (2014)	346	0,7 %	11.687	1,0 %
Gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei (2005-2014)		1,3 %		1,6 %

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium
 Noot: De statistische aanpassing bevat alle laattijdig geregistreerde veranderingen (na 1 maart van het volgende jaar).

Het **natuurlijk saldo** (aantal geboorten min het aantal sterfgevallen) in verhouding tot de bevolking is positief (zoals in bijna alle Brusselse gemeenten) en ligt in Etterbeek (8,5 ‰) zeer dicht in de buurt van het niveau van het Gewest (8,1 ‰).

Net als in de meeste Brusselse gemeenten, behalve de vijf welgestelde gemeenten, is het **intern migratiesaldo** negatief in Etterbeek: het aantal personen afkomstig uit een andere Belgische gemeente die zich in Etterbeek hebben gevestigd (4 217), is in 2014 veel lager dan het aantal personen die de gemeente hebben verlaten om elders in België te gaan wonen (5 102). In verhouding tot de bevolking is het intern migratiesaldo in Etterbeek negatiever dan op niveau van het Gewest. Het **internationaal migratiesaldo** is positief, net als in de meeste Brusselse gemeenten: het aantal personen afkomstig uit het buitenland die in Etterbeek zijn komen wonen (3 003), is hoger dan het aantal personen die Etterbeek inruilden voor het buitenland

(2 112)³. In verhouding tot de bevolking is dit positief internationaal migratiesaldo hoger in Etterbeek dan op het gewestelijke niveau in 2014.

Naast de officiële bevolking telt elke gemeente ook een zeker aantal personen dat er woont, maar niet tot de officiële bevolking wordt gerekend (asielzoekers, vreemdelingen in onregelmatig verblijf, diplomaten en hun gezinsleden, ...). Wat specifiek de geboorten en sterfgevallen betreft, zijn de [Statistische formulieren geboorten en overlijden](#) een nuttige aanvulling op de gegevens van de officiële bevolking omdat ze alle geboren en overleden personen vermelden en niet enkel de personen die er officieel verblijven, zie hoofdstuk Gezondheid.

2.2. STRUCTUUR VAN DE BEVOLKING VOLGENS LEEFTIJD EN GESLACHT

De gemeente Etterbeek heeft een groot aandeel inwoners op **beroepsactieve leeftijd**: in 2015 is 70 % van de bevolking tussen 18 en 64 jaar (tegenover 64 % op het niveau van het Gewest). Het aandeel jongeren onder 18 jaar (18 % van de bevolking) en het aandeel personen van 65 jaar en ouder (11 %) zijn in de gemeente kleiner dan de overeenstemmende aandelen in het Brussels Gewest.

Bovendien is het aandeel volwassenen op beroepsactieve leeftijd tussen 2005 en 2015 toegenomen ten koste van het aandeel personen van 65 jaar en ouder in de gemeente

2-3

	Uitsplitsing van de bevolking per leeftijdsgroep, 1 januari 2005 en 2015							
	Etterbeek				Brussels Gewest			
	2005		2015		2005		2015	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
0 - 17 jaar	7.563	18,4	8.574	18,3	217.522	21,6	267.922	22,8
18 - 64 jaar	27.851	67,8	32.917	70,4	633.716	62,9	751.915	64,0
65 jaar en meer	5.683	13,8	5.282	11,3	155.511	15,4	155.336	13,2
Totaal	41.097	100,0	46.773	100,0	1.006.749	100,0	1.175.173	100,0

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

De **gemiddelde leeftijd** in Etterbeek is 37,3 jaar in 2015, wat bijna identiek is als op het niveau van het Gewest. Het grote aandeel inwoners op actieve leeftijd betekent echter dat de **economische afhankelijkheidscoëfficiënt** veel lager is dan die van het Gewest. Anderzijds is de **verouderingscoëfficiënt** iets hoger in Etterbeek, daar, in vergelijking met het Gewest de ondervertegenwoordiging van jongeren er belangrijker is dan de ondervertegenwoordiging van 65-plussers. De **senioriteitscoëfficiënt** komt overeen met die van het Gewest; deze coëfficiënt geeft het aandeel van de 80-plussers aan binnen de gelijkwaardige groep van personen van 65 jaar en ouder. Tot slot is het aandeel vrouwen in Etterbeek hoger in vergelijking met het Gewest: er zijn 90 mannen per 100 vrouwen in de gemeente (tegen 95 per 100 in het Brussels Gewest).

Over de periode 2005-2015 is de gemiddelde leeftijd in Etterbeek gedaald, naar het voorbeeld van het Gewest. Ook de **verouderingscoëfficiënt** is gedaald, wat de afname van het gewicht van de personen van 65 jaar en ouder op de totale bevolking weerspiegelt. Door de toename van het aandeel personen op beroepsactieve leeftijd in de bevolking is de **economische afhankelijkheidscoëfficiënt** eveneens gedaald. Tot slot, en in tegenstelling met wat we op het niveau van het Gewest waarnemen, is de **senioriteitscoëfficiënt** in Etterbeek licht gedaald tijdens deze periode

2-4

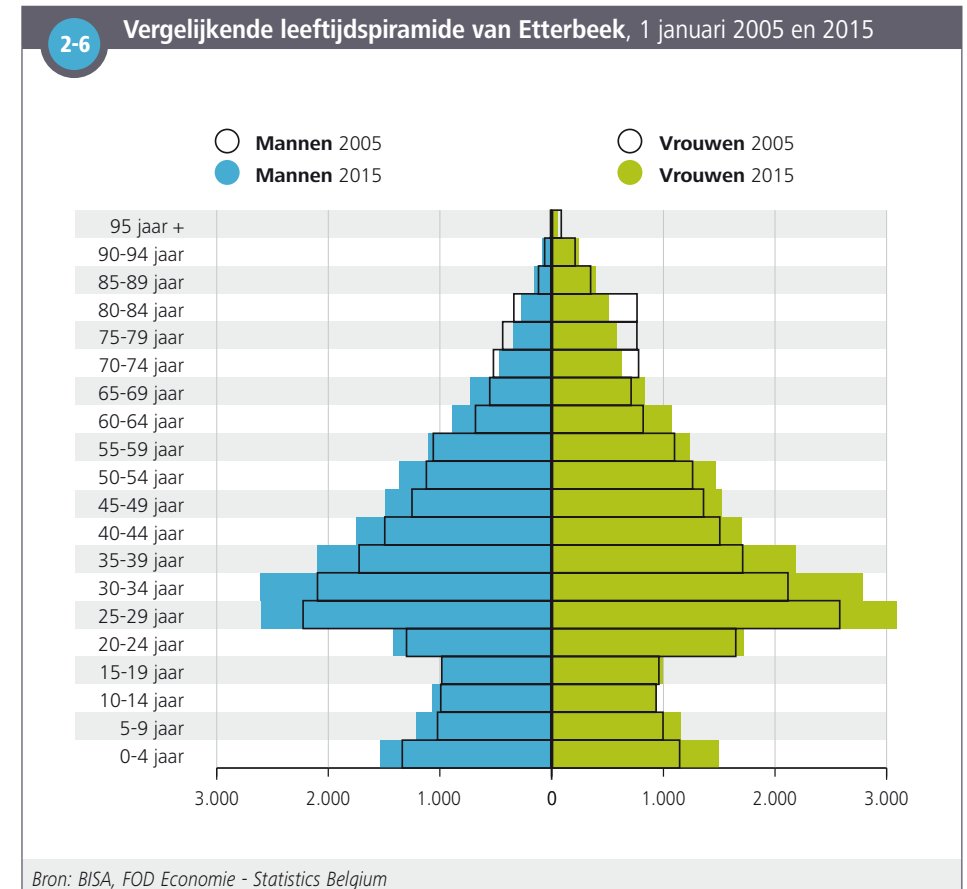
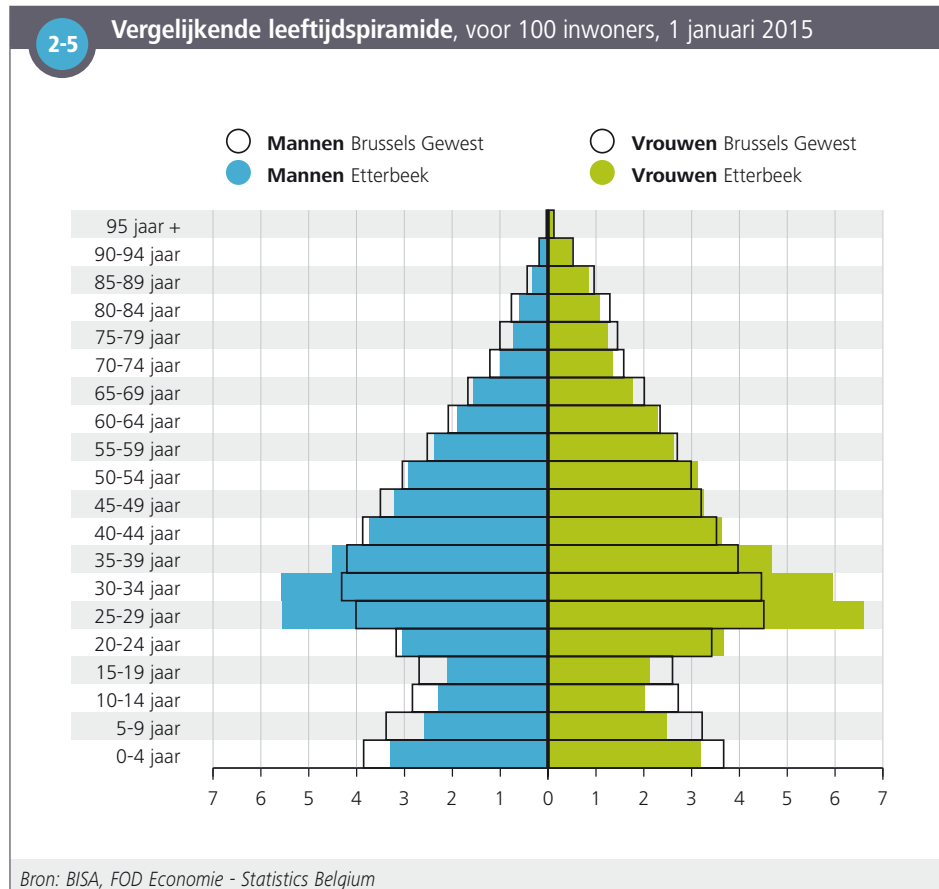
2-4	Indicatoren over de structuur van de bevolking, 1 januari 2005 en 2015			
	Etterbeek		Brussels Gewest	
	2005	2015	2005	2015
Gemiddelde leeftijd totaal (jaar)	38,3	37,3	38,5	37,4
Gemiddelde leeftijd mannen (jaar)	36,3	36,0	36,7	36,1
Gemiddelde leeftijd vrouwen (jaar)	40,1	38,5	40,2	38,6
Verouderingsratio [65+/0-17] (%)	75,1	61,6	71,5	58,0
Afhankelijkheidsratio [(0-17)+(65+)]/(18-64) (%)	47,6	42,1	58,9	56,3
Senioriteitscoëfficiënt [80+/65+] (%)	33,9	32,3	30,4	32,5
Geslachtsverhouding (%)	88,7	90,4	92,4	95,1

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

3 Deze cijfers bevatten naast de immigratie (in sensu stricto) ook de veranderingen van register, de ambtshalve schrappingen en de herinschrijvingen na schrapping.

De eerste **vergelijkende leeftijdspiramide** illustreert het feit dat personen tussen 25 en 40 jaar sterk vertegenwoordigd zijn in Etterbeek in vergelijking met het gewestelijke gemiddelde, in tegenstelling tot vooral kinderen en adolescenten jonger dan 20 en, zij het in mindere mate, oudere leeftijdscategorieën (vanaf 40 jaar voor mannen en 65 jaar voor vrouwen) **2-5**. Het **totale vruchtbaarheidscijfer** is in Etterbeek (1,5) lager dan het gewestelijke gemiddelde (1,9).

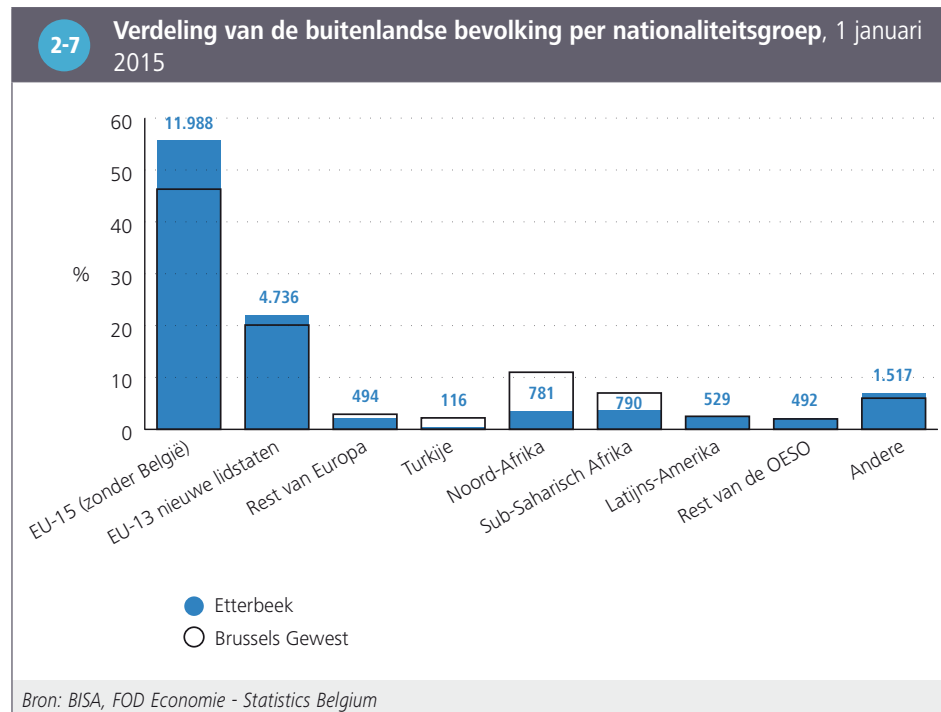
De evolutie van het uitzicht van de tweede **leeftijdspiramide tussen 2005 en 2015** getuigt van de groei van de bevolking in de meeste leeftijdscategorieën (in verschillende mate), met uitzondering van de 70- tot 84-jarigen **2-6**. Er is een opvallende toename van het aantal inwoners tussen 25 en 40 jaar, vooral bij de vrouwen.

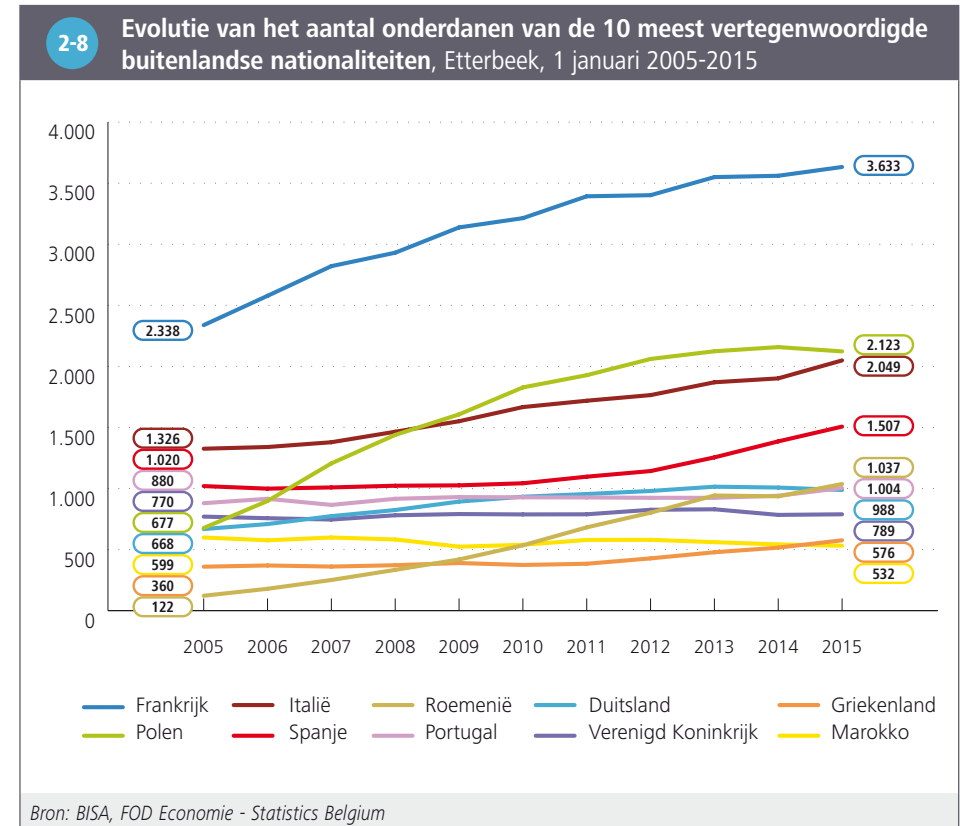
2.3. NATIONALITEITEN

Op 1 januari 2015 hebben 21 443 personen, i.e. 46 % van de Etterbeekse bevolking, een buitenlandse **nationaliteit**, een aandeel dat beduidend hoger is dan het gewestelijke gemiddelde (34 %). Etterbeek is inderdaad een van de gemeenten met het grootste aandeel personen met een buitenlandse nationaliteit. Dit aandeel is de voorbije tien jaar sterk gestegen in de gemeente (het bedroeg 33 % in 2005).

Onder de inwoners van Etterbeek met een buitenlandse nationaliteit is de meerderheid (56 %) afkomstig uit een land van Europa met 15 (EU-15 zonder België) en 22 % uit de nieuwe lidstaten (EU-13). De onderdanen van een land van de EU-15 en de EU-13 zijn – in verhouding tot de bevolking van buitenlandse nationaliteit – duidelijk beter vertegenwoordigd in Etterbeek dan gemiddeld op het niveau van het Gewest, voornamelijk in tegenstelling tot de onderdanen van Afrikaanse landen en Turkije **2-7**. De grote aanwezigheid van Europese onderdanen houdt deels verband met de nabijheid van de Europese instellingen, waardoor de gemeente aantrekkelijk is voor internationale werknemers.

Onder de personen met een **buitenlandse nationaliteit** zijn de Fransen in 2015 veruit het best vertegenwoordigd in Etterbeek, op grote afstand gevolgd door de Polen, de Italianen en de Spanjaarden **2-8**.

De meeste buitenlandse onderdanen van ieder van de tien meest vertegenwoordigde nationaliteiten in 2015 zijn in aantal toegenomen (in verschillende mate) in vergelijking met 2005. Het aantal Fransen is sterk gestegen en hetzelfde geldt voor onderdanen uit Zuid-Europa (vooral voor de Italianen).

Ook het aantal Polen en Roemenen in Etterbeek is sterk toegenomen. De aanzienlijke stijging van deze onderdanen in het Brussels Gewest houdt verband met de toetreding tot de EU van Polen (in 2004) en Roemenië (in 2007). Eerst en vooral is er de regularisatie

van personen die reeds aanwezig waren op het Brussels grondgebied. Verder is er de komst van nieuwe personen door het vrije verkeer van werknemers. Ook is er een toename van werkaanbiedingen voor de onderdanen van deze nieuwe lidstaten in Brussel als hoofdstad van de EU. Sinds 2013 wordt er echter een stagnatie van het aantal Polen in het Brussels Gewest geobserveerd, wat verband kan houden met de toegenomen *circulaire migratie*⁴.

Tot slot is het aantal Marokkanen tijdens de geanalyseerde periode licht gedaald, zoals ook het geval is in andere gemeenten van de *eerste kroon*.

2.4. HUISHOUDENS

Op 1 januari 2015 telt Etterbeek 24 481 private huishoudens, i.e. 2 021 huishoudens meer dan in 2005. In 2015 bestaat 53 % van de huishoudens uit één persoon, 24 % uit twee personen en 23 % uit drie personen en meer in Etterbeek (tegen respectievelijk 58 %, 22 % en 20 % in 2005) **2-9**. Het aandeel huishoudens van één persoon is dus gedaald in Etterbeek (ten voordele van de huishoudens met twee en vooral drie personen), maar blijft groter dan op het gewestelijke niveau (zie verder).

Etterbeek is een van de Brusselse gemeenten waar de gemiddelde **grootte** van de private huishoudens tot de laagste behoort (1,89 tegenover 2,14 op het niveau van het Gewest), als gevolg van het grote aandeel huishoudens van één persoon en het vrij lage aantal huishoudens met drie en meer personen in de gemeente.

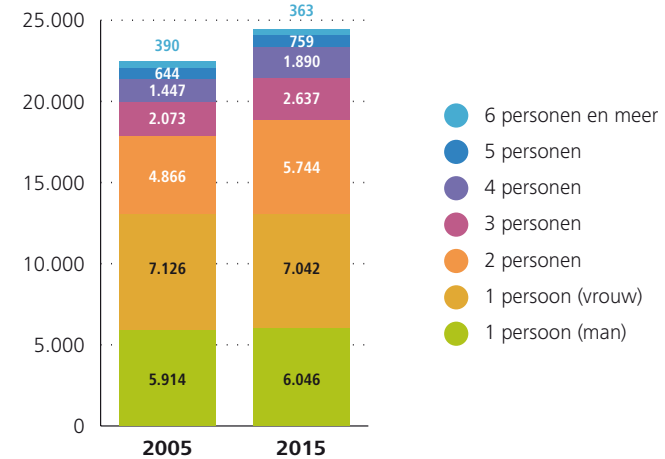
Alleenwonenden zijn dus verhoudingsgewijs meer vertegenwoordigd in Etterbeek (53 % van de huishoudens) dan op het niveau van het Gewest (47 %), in tegenstelling tot koppels met kinderen (18 % tegen 24 % in het Brussels Gewest) en eenoudergezinnen (9 % tegen 12 % in het Gewest) **2-10**. Vrouwen zijn in de meerderheid onder de alleenwonenden in Etterbeek (54 %, tegen 50 % op het niveau van het Gewest). Bovendien is 87 % van de alleenstaande ouders (eenoudergezin) een vrouw (een aandeel dat overeenkomt met dat in het Gewest)⁵. Op te merken valt nog dat koppels in Etterbeek minder vaak getrouwd zijn (68 % van de koppels is getrouwd) dan op het niveau van het Gewest (77 %).

4 Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015) *Een demografische boom onder de loep: Roemenen, Polen en Bulgaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Focus nr. 9, juni 2015.

5 Aangezien men maar op één plaats gedomicilieerd kan zijn en dit in geval van bilocatie voor de kinderen meestal bij de moeder is, wordt het aantal alleenstaande vaders onderschat.

2-9

Evolutie van het aantal private huishoudens per grootte, Etterbeek, 1 januari 2005 en 2015

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

2-10

Aantal private huishoudens volgens type, 1 januari 2015

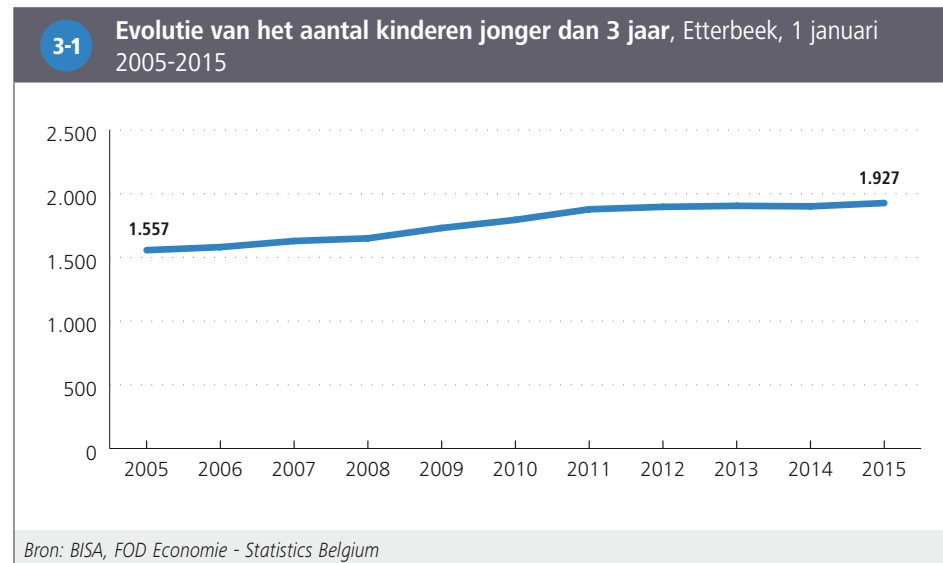
	Etterbeek		Brussels Gewest	
	Aantal	%	Aantal	%
Alleenwonenden	13.041	53,3	252.404	46,5
Koppels zonder kinderen	3.784	15,5	82.157	15,1
<i>Gehuwden</i>	2.101	8,6	56.694	10,4
<i>Samenwonenden</i>	1.683	6,9	25.463	4,7
Koppels met kind(eren)	4.379	17,9	128.289	23,6
<i>Gehuwden</i>	3.460	14,1	104.484	19,3
<i>Samenwonenden</i>	919	3,8	23.805	4,4
Alleenstaande ouders	2.280	9,3	62.690	11,6
Andere types	997	4,1	17.130	3,2
Totaal	24.481	100,0	542.670	100,0

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

3. JONGE KINDEREN

3.1. EVOLUTIE VAN HET AANTAL KINDEREN JONGER DAN 3 JAAR

Op 1 januari 2015 telt Etterbeek 1 927 kinderen jonger dan 3 jaar, wat goed is voor 4,1 % van de totale bevolking (tegen 4,6 % in het Brussels Gewest). Het aantal kinderen in deze leeftijdscategorie is in deze gemeente met 24 % gestegen tussen 2005 en 2015, i.e. een vergelijkbaar tempo als op het gewestelijke niveau. Tussen 2011 en 2015 stagneerde hun aantal echter in Etterbeek ³⁻¹.

3.2. KINDEROPVANG: DEKKINGSGRAAD EN TOEGANKELIJKHEID

De **dekkingsgraad** van de kinderopvang voor kinderen jonger dan 3 jaar is bijzonder hoog in Etterbeek en bedraagt 67 % op 31 december 2014, i.e. meer dan twee plaatsen per drie kinderen van deze leeftijd (tegen één plaats per drie kinderen op het niveau van het Gewest). Etterbeek is de Brusselse gemeente met de hoogste dekkingsgraad. Na tijdens de vorige jaren te hebben geschommeld rond 53 %, is de dekkingsgraad sterk gestegen in 2013 dankzij de creatie van een groot aantal extra plaatsen (+ 350 plaatsen in vergelijking met 2012) ³⁻².

Op 31 december 2014 tellen we in totaal 1 297 plaatsen in de kinderopvang in Etterbeek **3-3**. Het gaat om alle plaatsen, waarvan sommige zijn voorbehouden voor kinderen van werknemers in bedrijven of instellingen die niet noodzakelijk in het Brussels Gewest wonen. Bijna alle plaatsen zijn plaatsen in de collectieve kinderopvang. Er bestaan in de gemeente bijna geen kinderopvangplaatsen in de gezinsopvang (onthaalmoeder), dit type kinderopvang is relatief weinig ontwikkeld in het hele Gewest.

Wanneer we de opvangplaatsen die gereserveerd zijn voor bepaalde categorieën (bijvoorbeeld kinderdagverblijven die verbonden zijn aan een bedrijf of die enkel kinderen opvangen van bepaalde nationaliteiten of religieuze groepen) buiten beschouwing laten, en enkel rekening houden met opvangplaatsen waarvoor het tarief berekend wordt in functie van het inkomen van de ouders, bedraagt de dekkingsgraad slechts 23 % in Etterbeek (tegenover 20 % in het Brussels Gewest). Zo tellen we in Etterbeek per vier kinderen ongeveer één plaats **toegankelijk** voor iedereen met een inkomenstarief. Het aandeel voor iedereen toegankelijke plaatsen met een inkomenstarief ten opzichte van het totale aantal plaatsen is dan ook vrij zwak in deze gemeente.

3-3 Kinderopvang voor kinderen jonger dan 3 jaar en toegankelijkheid, 31 december 2014		
	Etterbeek	Brussels Gewest
Kinderopvang		
Aantal kinderopvangplaatsen in collectieve opvang	1.290	17.408
Aantal kinderopvangplaatsen in gezinsopvang	7	573
Totaal aantal kinderopvangplaatsen	1.297	17.981
Toegankelijkheid		
Aantal kinderopvangplaatsen voor 100 kinderen jonger dan 3 jaar	67,3	33,4
Aantal kinderopvangplaatsen (aan het inkomen gekoppeld tarief en toegankelijk voor iedereen) voor 100 kinderen jonger dan 3 jaar	23,2	19,9
Aandeel kinderopvangplaatsen (aan het inkomen gekoppeld tarief) in het totaal aantal plaatsen (%)	57,6	70,8
<i>Bron: BISA, ONE, Kind en Gezin, FOD Economie - Statistics Belgium</i>		

4. ONDERWIJS

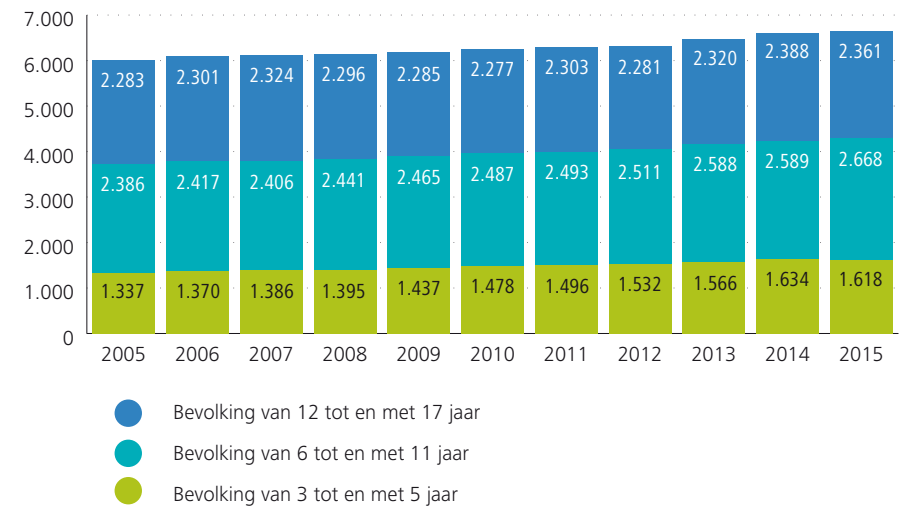
4.1. EVOLUTIE VAN DE BEVOLKING VAN 3 TOT EN MET 17 JAAR

Tussen 2005 en 2015 is het aantal kinderen en jongeren van 3 tot 17 jaar gestegen in Etterbeek. Hun aandeel in de bevolking is tijdens deze periode vrij stabiel gebleven. In 2015 vertegenwoordigen de kinderen van 3 tot 5 jaar, van 6 tot 11 jaar en van 12 tot 17 jaar respectievelijk 3,5 %, 5,7 % en 5 % van de totale bevolking in Etterbeek.

Merk op dat de hiernaast weergegeven bevolkingscijfers **4-1** enkel betrekking hebben op de **officiële bevolking** en dat bepaalde kinderen (waarvan de ouders bijvoorbeeld ingeschreven zijn in het Wachtregister of die zonder wettig verblijf in het land verblijven) die hier wel schoollopen niet meegeteld worden. Deze kinderen worden daarentegen wel mee opgenomen in de gegevens over de schoolbevolking (zie volgende paragraaf). Daartegenover zijn er ook kinderen die wel in de officiële bevolkingscijfers voorkomen maar die we niet terugvinden in de schoolbevolking. Deze schoolbevolking telt immers enkel de kinderen die schoollopen in een school van de Franse of Vlaamse Gemeenschap⁶.

4-1

Evolutie van de bevolking van 3 tot en met 17 jaar, Etterbeek, 1 januari 2005-2015

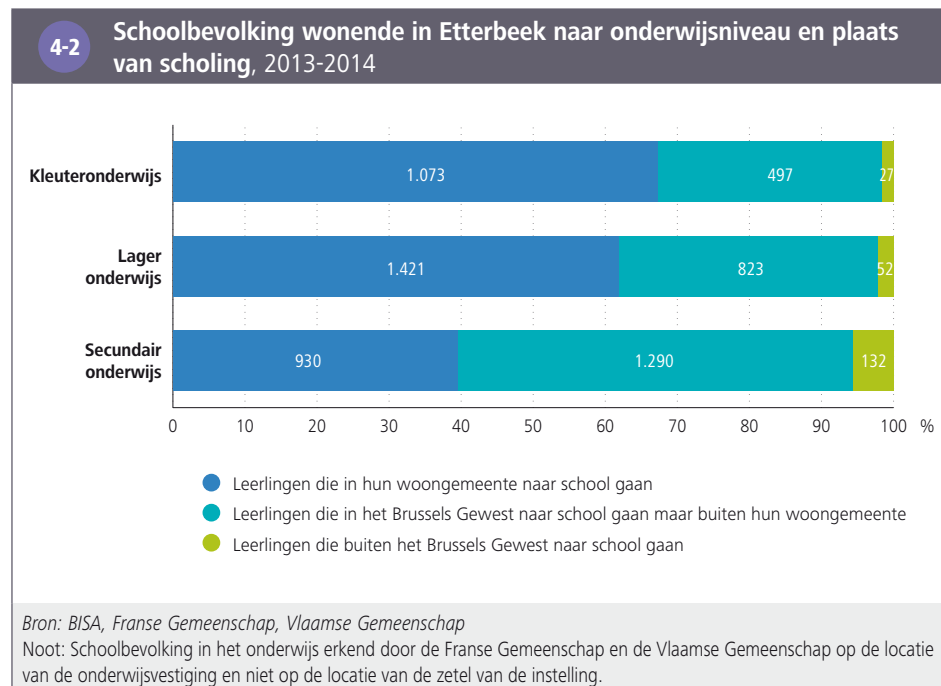

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

⁶ Daarnaast speelt ook het aandeel kinderen met schoolachterstand een rol in de verschillen in de cijfers van de figuur 4-1 en figuur 4-2.

4.2. SCHOOLBEVOLKING: ONDERWIJSNIVEAU, PLAATS VAN SCHOLING EN ONDERWIJSVORM

Tijdens het schooljaar 2013-2014 zijn respectievelijk 1 597, 2 295 en 2 352 leerlingen die in Etterbeek wonen ingeschreven in het kleuter-, lager en secundair onderwijs (erkend door de Franse of Vlaamse Gemeenschap)⁷. Ongeveer twee derde van de leerlingen die in het kleuter- en lager onderwijs zijn ingeschreven (respectievelijk 67 % en 62 %) gaat naar school in Etterbeek, tegen 40 % van de leerlingen die in het secundair zijn ingeschreven (4-2).

Vergeleken met het Brussels Gewest volgen de leerlingen van het secundair die in Etterbeek wonen iets vaker algemeen onderwijs en minder vaak technisch en beroepsonderwijs: 34 %, 15 % en 13 % van de leerlingen die in Etterbeek wonen en secundair onderwijs volgen, zijn respectievelijk ingeschreven in het algemeen, het technisch (en kunst)onderwijs en het beroepsonderwijs, tegen 29 %, 17 % en 16 % van de leerlingen op gewestelijk niveau (4-3). Het aandeel leerlingen in het bijzonder onderwijs (lager en secundair) is in Etterbeek (4,4 %) vergelijkbaar met de situatie in het Gewest (4,6 %).

4-3 Verdeling van de schoolbevolking in het leerplichtonderwijs (woonplaats) naar onderwijsniveau en onderwijsvorm, 2013-2014

	Etterbeek		Brussels Gewest
	Aantal	% in het niveau	% in het niveau
Lager onderwijs			
Lager onderwijs	2.168	94,5	94,5
Buitengewoon basisonderwijs	127	5,5	5,5
Totaal lager onderwijs	2.295	100,0	100,0
Secundair onderwijs			
Secundair onderwijs 1 ^{ste} graad	793	33,7	33,7
Secundair onderwijs 2 ^{de} en 3 ^{de} graad (en 4 ^{de} graad voor de Franse Gemeenschap)			
<i>Algemeen secundair onderwijs</i>	804	34,2	29,2
<i>Technisch secundair onderwijs</i>	346	14,7	16,9
<i>Kunstsecundair onderwijs</i>	16	0,7	0,4
<i>Beroepssecundair onderwijs</i>	314	13,4	16,1
Buitengewoon secundair onderwijs	79	3,4	3,7
Totaal secundair onderwijs	2.352	100,0	100,0

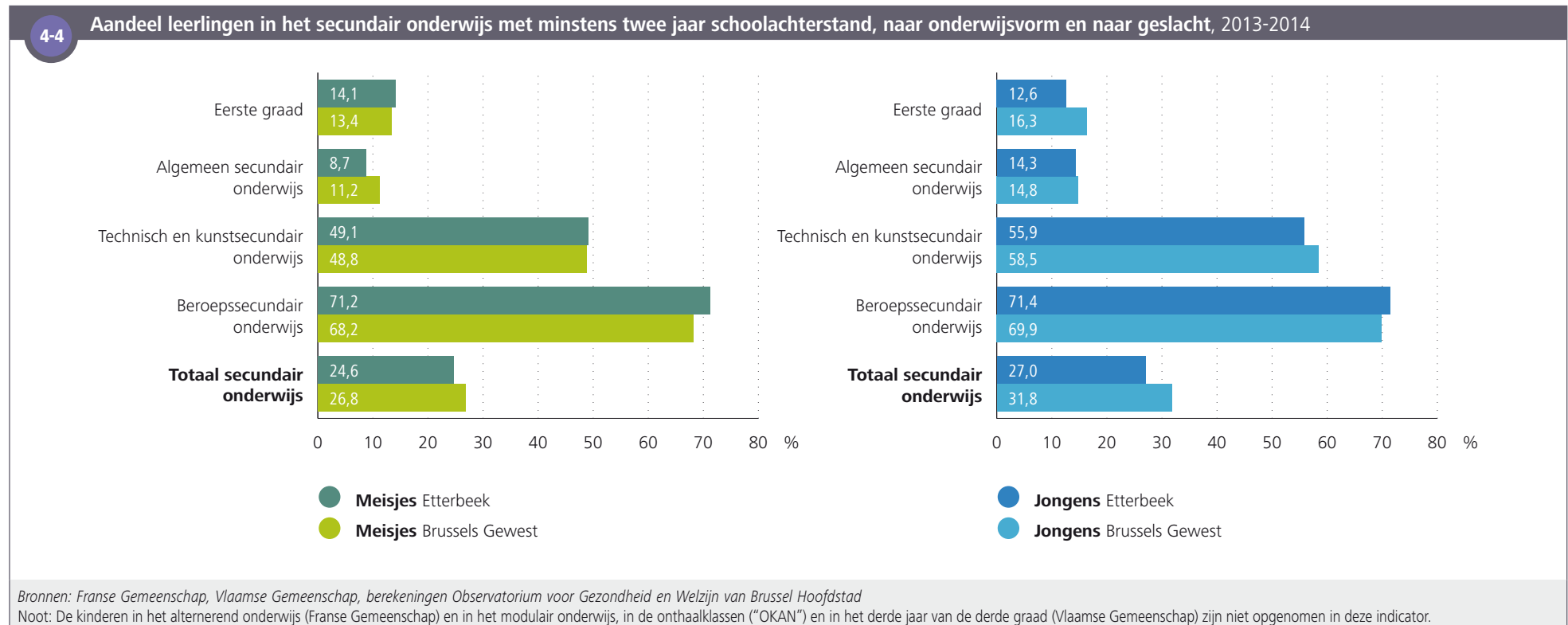
Bron: BISA, Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap
 Noot: De gegevens van de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap zijn per onderwijsvorm gegroepeerd.

⁷ Leerlingen die onderwijs volgen binnen een school die niet erkend is door de overheid (Europese of internationale scholen, privéscholen die niet officieel erkend zijn door een van de twee Gemeenschappen, thuisonderwijs) zijn dus niet opgenomen in deze statistieken.

4.3. SCHOOLACHTERSTAND

Het aandeel leerlingen met een **schoolachterstand** (twee jaar of meer) houdt sterk verband met de onderwijsvorm en dit zowel in Etterbeek als in het hele Gewest. Het percentage leerlingen met een schoolachterstand is duidelijk veel hoger in het beroepsonderwijs, gevolgd door het technisch en kunstonderwijs en vervolgens het algemeen onderwijs. Voor al deze richtingen hebben jongens vaker een schoolachterstand dan meisjes, zowel in Etterbeek als in het hele Brussels Gewest.

Het aandeel leerlingen met schoolachterstand in het secundair (alle onderwijsvormen samen) is in Etterbeek iets kleiner dan op het niveau van het Gewest, zowel voor de meisjes als – in belangrijkere mate – de jongens: 25 % van de meisjes en 27 % van de jongens heeft schoolachterstand in de gemeente, tegen respectievelijk 27 % en 32 % in het Gewest. Deze vaststelling kan echter verschillen volgens de graad en de onderwijsvorm. De schoolachterstand bij de leerlingen in het beroepsonderwijs is iets groter in Etterbeek dan in het Brussels Gewest ⁴⁻⁴.

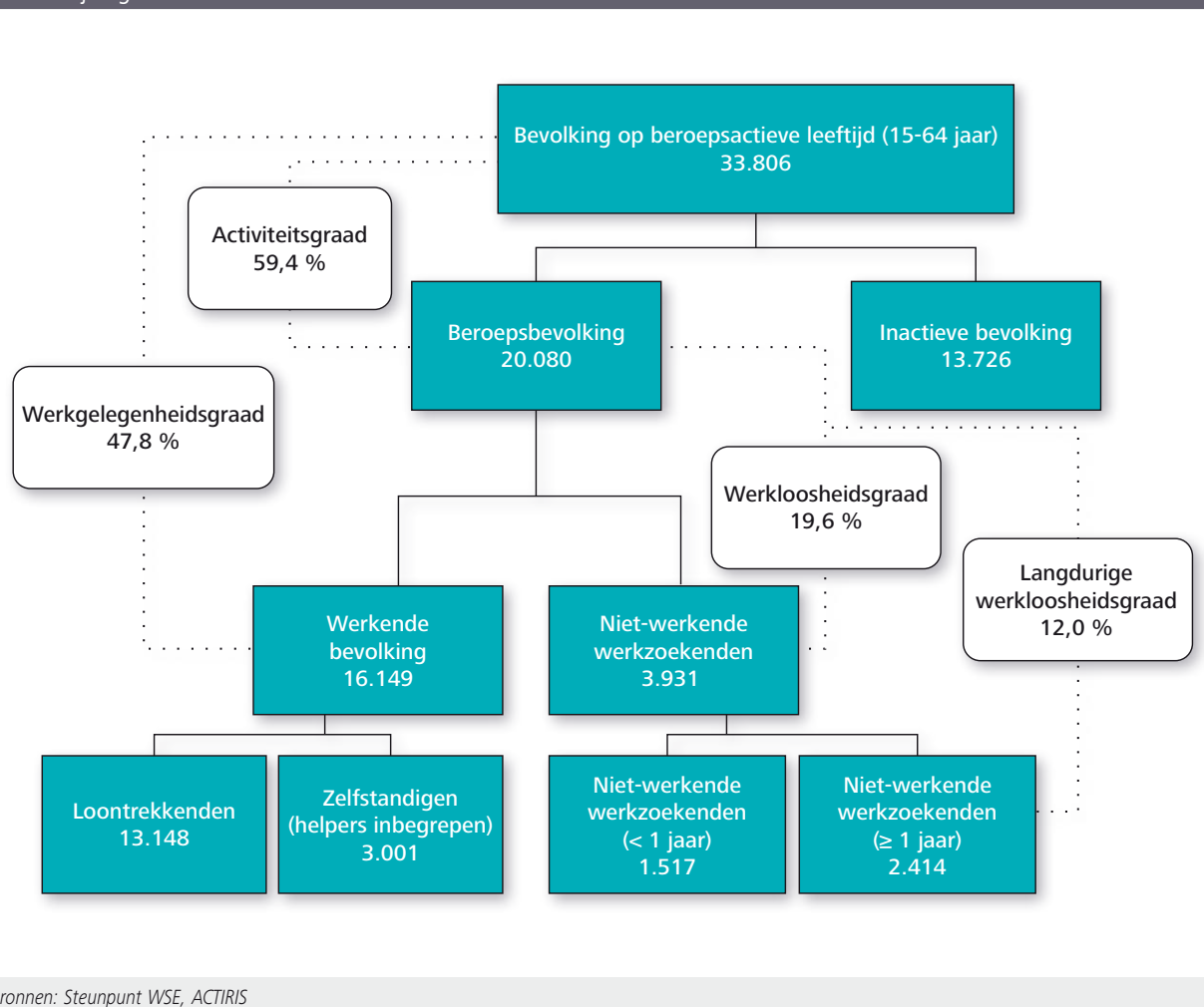

5. ARBEIDSMARKT

5.1. SOCIO-ECONOMISCHE POSITIE VAN DE BEVOLKING

In 2013 is 59 % van de 33 806 personen op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) actief op de arbeidsmarkt in Etterbeek. Van die personen hebben er vier op vijf een baan en is een op vijf bij Actiris ingeschreven als “niet-werkende werkzoekende” (NWWZ). Onder deze werklozen zijn er zes op tien al ten minste één jaar werkloos ⁵⁻¹⁸.

5-1 Structuur en kernindicatoren van de bevolking op beroepsactieve leeftijd, Etterbeek, jaargemiddelde 2013

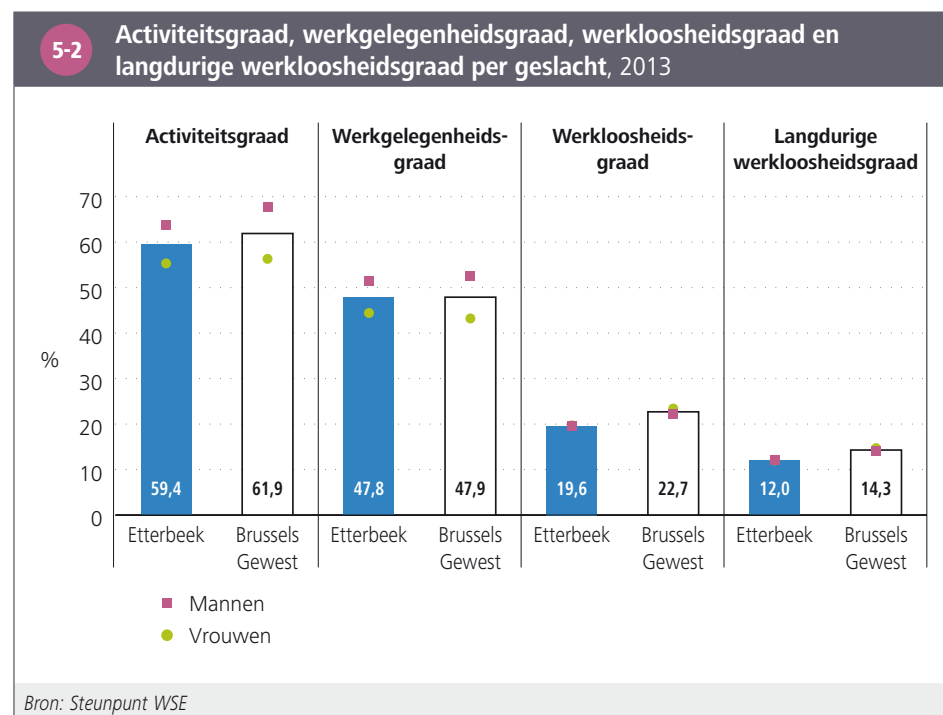

⁸ In dit hoofdstuk worden de beroepsbevolking en de werkende bevolking onderschat omdat de personen die in de Europese en internationale instellingen werken, zeelui bij de koopvaardij, huishoudelijk personeel en zwartwerkers niet in rekening worden gebracht. In de gemeente Etterbeek is er een groot aandeel personen die werken bij de Europese en internationale instellingen.

5.2. ACTIVITEITS-, WERKGELEGENHEIDS- EN WERKLOOSHEIDSGRAAD

Vergeleken met de situatie op het gewestelijke niveau is de **activiteitsgraad** iets lager in Etterbeek, meer bepaald voor de mannen. Mogelijks wordt de activiteitsgraad in Etterbeek onderschat, daar de werknemers van de Europese en internationale instellingen niet zijn opgenomen in deze statistieken. Bij de **beroepsbevolking** is de **werkloosheidsgraad** (totaal en van lange duur)⁹ in Etterbeek iets lager dan op het niveau van het Gewest, zowel bij de mannen als de vrouwen.

De **genderongelijkheid** op het vlak van **activiteits-** en **werkgelegenheidsgraad** is in Etterbeek iets minder uitgesproken dan op gewestelijk niveau. Bovendien is de **werkloosheidsgraad** (totaal en van lange duur) bij mannen en vrouwen identiek in Etterbeek, terwijl er op het niveau van het Gewest iets meer vrouwen dan mannen werkloos zijn **5-2**.

De lichtjes lagere **activiteitsgraad** in Etterbeek in vergelijking met het Brussels Gewest (cf. opmerking supra) is waarneembaar voor alle leeftijdscategorieën en het meest uitgesproken voor de personen tussen 25 en 49 jaar. De iets lagere **werkloosheidsgraad** in de gemeente heeft voornamelijk betrekking op de beroepsbevolking jonger dan 50. De werkloosheidsgraad bij de **jongeren** in Etterbeek (15-24 jaar) bereikt toch 30 % in 2013 en bij de 50-64 jarigen 20 % **5-3**.

5-3 Activiteitsgraad, werkgelegenheidsgraad en werkloosheidsgraad per leeftijdsgroep, 2013

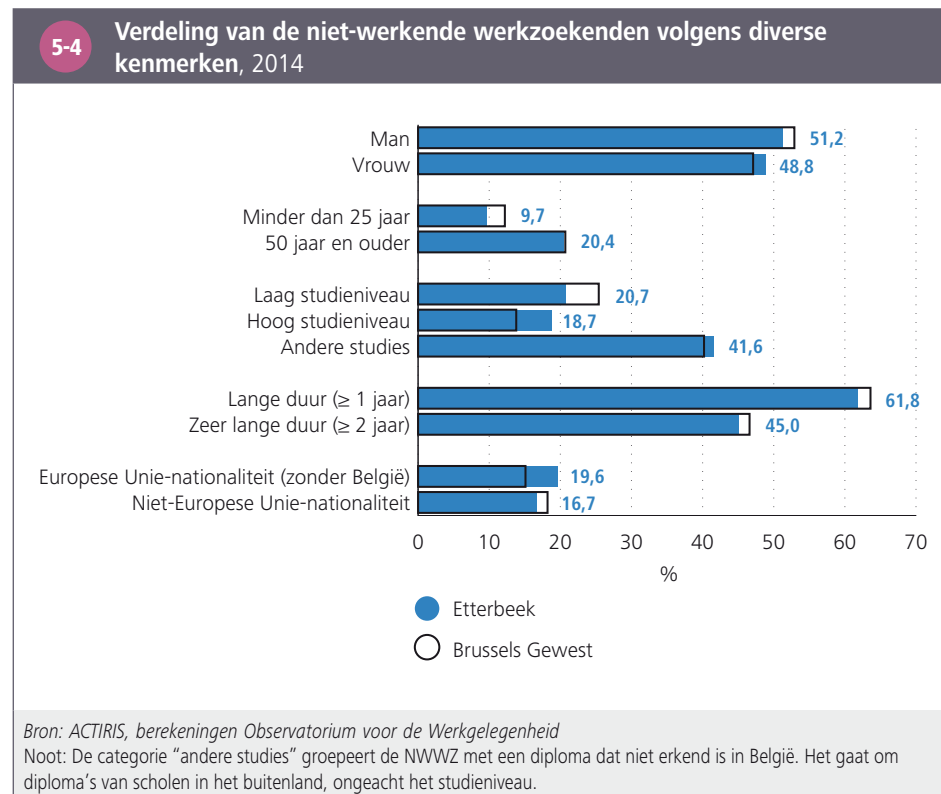
Leeftijdsgroep	Activiteitsgraad (%)		Werkgelegenheidsgraad (%)		Werkloosheidsgraad (%)	
	Etterbeek	Brussels Gewest	Etterbeek	Brussels Gewest	Etterbeek	Brussels Gewest
15 tot 24 jaar	26,9	28,7	18,8	18,3	30,2	36,3
25 tot 49 jaar	68,4	73,1	55,8	57,1	18,5	21,9
50 tot 64 jaar	56,0	58,8	44,8	42,1	19,9	20,1
Totaal	59,4	61,9	47,8	47,9	19,6	22,7

Bron: Steunpunt WSE

⁹ De langdurige **werkloosheidsgraad** stemt overeen met het aantal personen dat een jaar of meer werkloos is ten opzichte van de **beroepsbevolking**.

5.3. PROFIEL VAN DE NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN

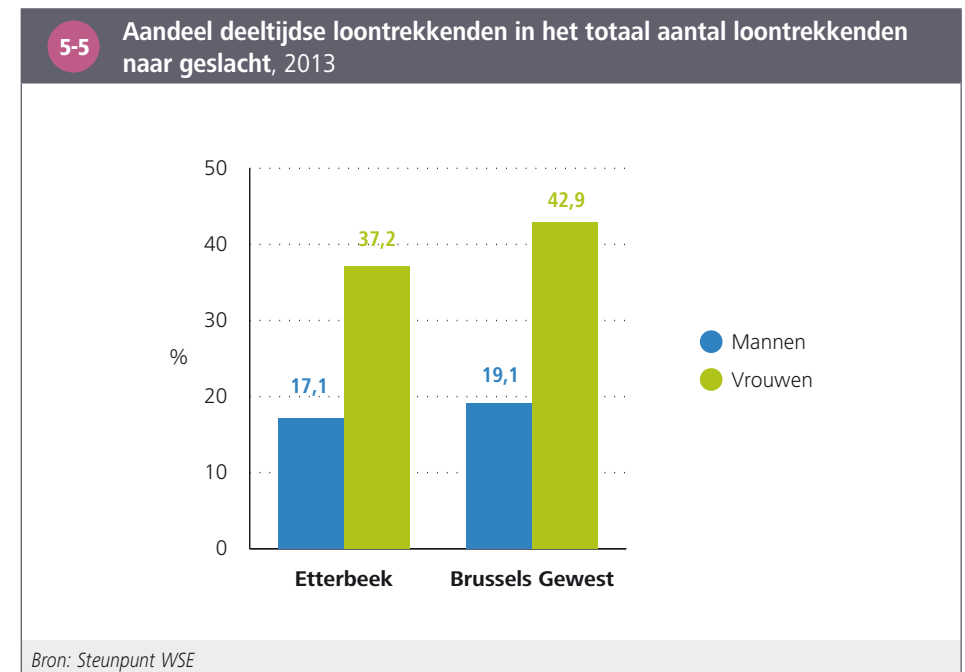
Het profiel van de **niet-werkende werkzoekenden** (NWWZ) is verschillend tussen Etterbeek en het Gewest. Onder de NWWZ in Etterbeek zijn personen van Europese (niet-Belgische) nationaliteit, personen met een diploma hoger onderwijs, vrouwen en personen tussen 25 en 49 jaar oververtegenwoordigd in vergelijking met het profiel van de NWWZ op het niveau van het Gewest. Daarnaast is het aandeel niet-werkende werkzoekenden die sinds één jaar of meer werkloos zijn iets minder groot in de gemeente **5-4**.

5.4. DEELTIJDSE WERKNEMERS

Algemeen hebben zowel in Etterbeek als in het Gewest vrouwen duidelijk vaker een deeltijdse betrekking dan mannen.

Het aandeel deeltijdse werknemers blijkt in Etterbeek voor beide geslachten iets minder hoog te zijn dan op het gewestelijke niveau: in de gemeente heeft 37 % van de loontrekkende vrouwen en 17 % van de loontrekkende mannen een deeltijdse baan (tegen respectievelijk 43 % en 19 % in het Brussels Gewest) **5-5**.

6. ECONOMISCHE ACTIVITEIT

6.1. BINNENLANDSE WERKGELEGENHEID

Wat betreft de **binnenlandse werkgelegenheid** telt Etterbeek in 2013 3 148 **zelfstandigen** en 24 877 **loontrekkenden** (ongeacht de gemeente waar ze wonen), wat respectievelijk goed is voor 3,9 % van de zelfstandigen en 4,1 % van de loontrekkenden in het Gewest.

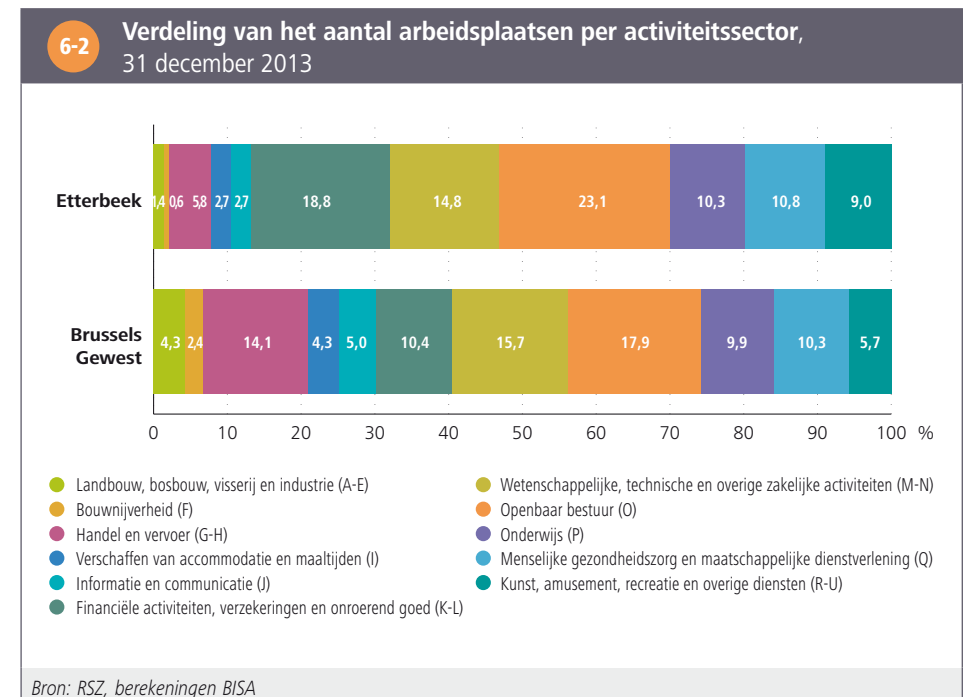
Het aandeel arbeidsplaatsen dat door vrouwen wordt ingenomen is hoger in Etterbeek (54 % van de arbeidsplaatsen) dan op het niveau van het Gewest (50 %). Ook het aandeel ambtenarenbetrekkingen is in de gemeente hoger dan op het gewestelijke niveau (een vierde van de arbeidsplaatsen tegen minder dan een vijfde voor het Gewest), in tegenstelling met het aandeel arbeidsplaatsen van bedienden **6-1**.

6-1 Aantal arbeidsplaatsen naar plaats van tewerkstelling per geslacht en statuut, 31 december 2013		
	Etterbeek	Brussels Gewest
Aantal arbeidsplaatsen naar plaats van tewerkstelling	23.991	621.821
Verdeling naar geslacht (in % van het totaal)		
Man	45,7	49,8
Vrouw	54,3	50,2
Verdeling naar statuut (in % van het totaal)		
Arbeider	20,1	20,2
Bediende	55,0	60,8
Ambtenaar	24,9	19,1

Bron: RSZ, berekeningen BISA

Wat betreft de verdeling van de arbeidsplaatsen per **activiteitstak** **6-2** is de sector van het openbaar bestuur inderdaad licht oververtegenwoordigd; het is de eerste sector wat betreft het aantal arbeidsplaatsen in Etterbeek (23 % van de arbeidsplaatsen, tegen 18 % op het gewestelijke niveau). De tweede sector, eveneens oververtegenwoordigd

(vergeleken met het Gewest), is die van de financiële activiteiten, verzekeringen en onroerend goed (19 % van de arbeidsplaatsen, tegen 10 % op het niveau van het Gewest). De sectoren nijverheid, handel en vervoer, horeca en informatie en communicatie zijn dan weer ondervertegenwoordigd in de gemeente in vergelijking met de gewestelijke situatie.

6.2. ONDERNEMINGEN

De statistieken over het **aantal ondernemingen**, die hier worden vermeld, hebben enerzijds betrekking op de **lokale vestigingseenheden** (exploitatiezetels van ondernemingen met ten minste een werknemer die aangegeven is bij de RSZ) en, anderzijds, op de **btw-plichtige ondernemingen** (enkel de maatschappelijke zetels van ondernemingen tellen mee¹⁰).

Op 31 december 2013 telt Etterbeek 1 418 lokale vestigingseenheden op haar grondgebied (i.e. 4 % van het totale aantal eenheden in het Brussels Gewest). De **zeer kleine** vestigingen (tussen 1 en 9 werknemers) zijn verhoudingsgewijs lichtjes talrijker in Etterbeek dan op het gewestelijke niveau **6-3**.

6-3 Aantal lokale vestigingseenheden volgens grootte, 31 december 2013		
	Etterbeek	Brussels Gewest
Totale aantal lokale vestigingseenheden	1.418	34.881
Verdeling naar grootteklasse in aantal werknemers (in % van het totaal)		
1 tot 9 werknemers	80,7	78,2
10 tot 49 werknemers	15,2	16,6
50 tot 199 werknemers	3,0	3,8
200 werknemers en meer	1,1	1,4
<i>Bron: RSZ, gedecentraliseerde gegevens, berekeningen BISA</i>		
<i>Noot: Locatie volgens de zetel van de lokale vestigingseenheid.</i>		

Op 31 december 2014 hebben 4 614 **btw-plichtige ondernemingen** hun maatschappelijke zetel in Etterbeek (i.e. 5 % van alle btw-plichtige ondernemingen in het Brussels Gewest).

De dynamiek inzake de **oprichting** van ondernemingen in Etterbeek kwam vrij goed overeen met die op het niveau van het Gewest in de periode tussen 2010 en 2014: gemiddeld werden er per 100 ondernemingen bijna 13 ondernemingen per jaar opgericht in Etterbeek (tegen 12 per 100 op het niveau van het Gewest). Hetzelfde geldt voor de **stopzettingen**: gemiddeld werden er 8 stopzettingen per jaar geregistreerd per 100 ondernemingen, zowel in Etterbeek als op het niveau van het Gewest **6-4**.

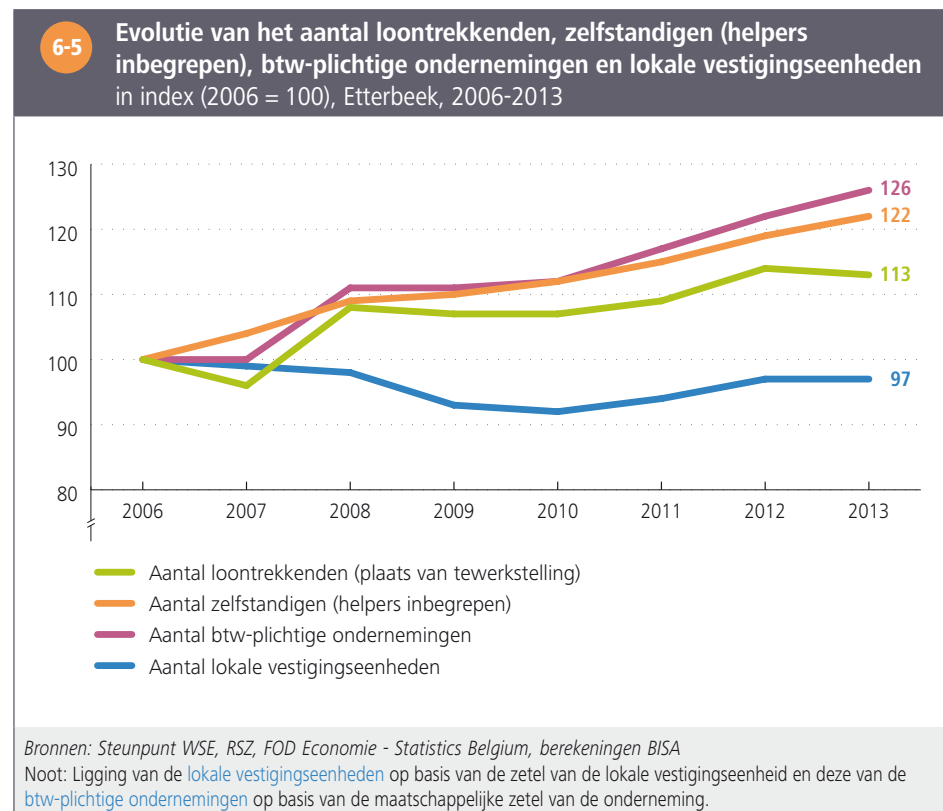
Het aantal **faillissementen** van ondernemingen (die slechts een deel van de stopzettingen vertegenwoordigen) was verhoudingsgewijs minder hoog in Etterbeek dan op het gewestelijke niveau tijdens deze periode (gemiddeld 1,8 bedrijven op 100 in Etterbeek, tegen 2,6 op 100 in het Gewest).

6-4 Demografisch verloop van de ondernemingen		
	Etterbeek	Brussels Gewest
Aantal btw-plichtige ondernemingen op 31 december 2014	4.614	94.436
Gemiddelde jaarlijkse oprichtingsgraad van btw-plichtige ondernemingen (2010-2014) (%)	12,6	12,0
Gemiddelde jaarlijkse stopzettingsgraad van btw-plichtige ondernemingen (2010-2014) (%)	8,0	8,3
Gemiddelde jaarlijkse faillissementsgraad van ondernemingen (2010-2014) (%)	1,8	2,6
<i>Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, berekeningen BISA</i>		
<i>Noot: Locatie volgens de maatschappelijke zetel van de wettelijke eenheid. De verschillende percentages stemmen overeen met de jaarlijkse gemiddelde percentages voor de periode 2010-2014.</i>		

¹⁰ Het aantal **btw-plichtige ondernemingen** is bijna altijd hoger dan het aantal **lokale vestigingseenheden** in een gemeente. Dat is te wijten aan het feit dat de statistieken van de ondernemingen die btw-plichtig zijn, ondernemingen vermelden die geen enkele werknemer aangeven bij de RSZ, wat het geval is voor een groot aantal zelfstandigen. Deze ondernemingen zonder werknemers worden niet in de statistieken over de lokale vestigingseenheden vermeld.

6.3. EVOLUTIE 2006-2013

Het aantal [lokale vestigingseenheden](#) en loontrekkenden tonen een verschillende evolutie in Etterbeek tijdens de periode 2006-2013. Terwijl het aantal lokale vestigingseenheden lichtjes afnam tijdens de periode, steeg het aantal loontrekkenden met 13 % in de gemeente. Bovendien is het aantal [btw-plichtige ondernemingen](#) met 26 % gestegen (i.e. sneller dan in het Gewest). Tot slot is het aantal zelfstandigen tijdens deze periode met 22 % gestegen in Etterbeek (een toename die iets lager is dan op het niveau van het Gewest) [6-5](#).

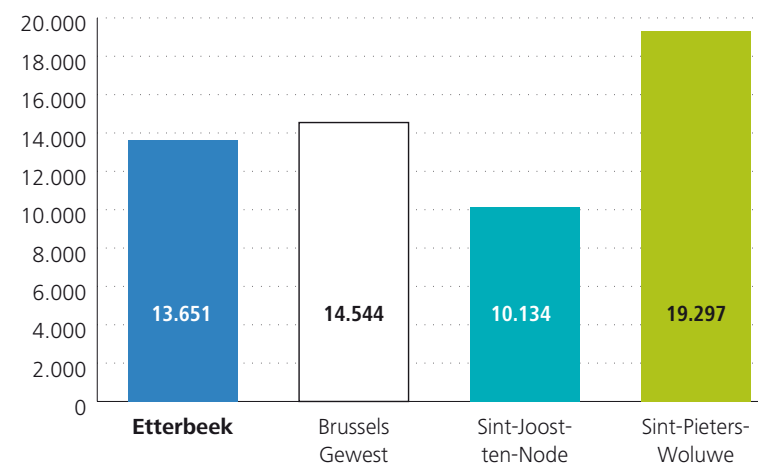
7. INKOMENS

7.1. FISCALE INKOMENS

Op basis van de [fiscale statistieken](#) en rekening gehouden met de samenstelling van de huishoudens bedraagt het [gemiddeld inkomen](#)¹¹ 13 651 euro in Etterbeek voor het jaar 2012, i.e. 6 % onder het Brusselse gemiddelde. Het gemiddeld inkomen van de gemeente verschilt dus niet veel van dat van het Gewest. Voor het hele Brussels Gewest is het gemiddeld inkomen het laagst in Sint-Joost-ten-Node en het hoogst in Sint-Pieters-Woluwe **7-1**.

7-1

Gemiddeld inkomen na belastingen per gewijzigde verbruikseenheid in euro, inkomens 2012

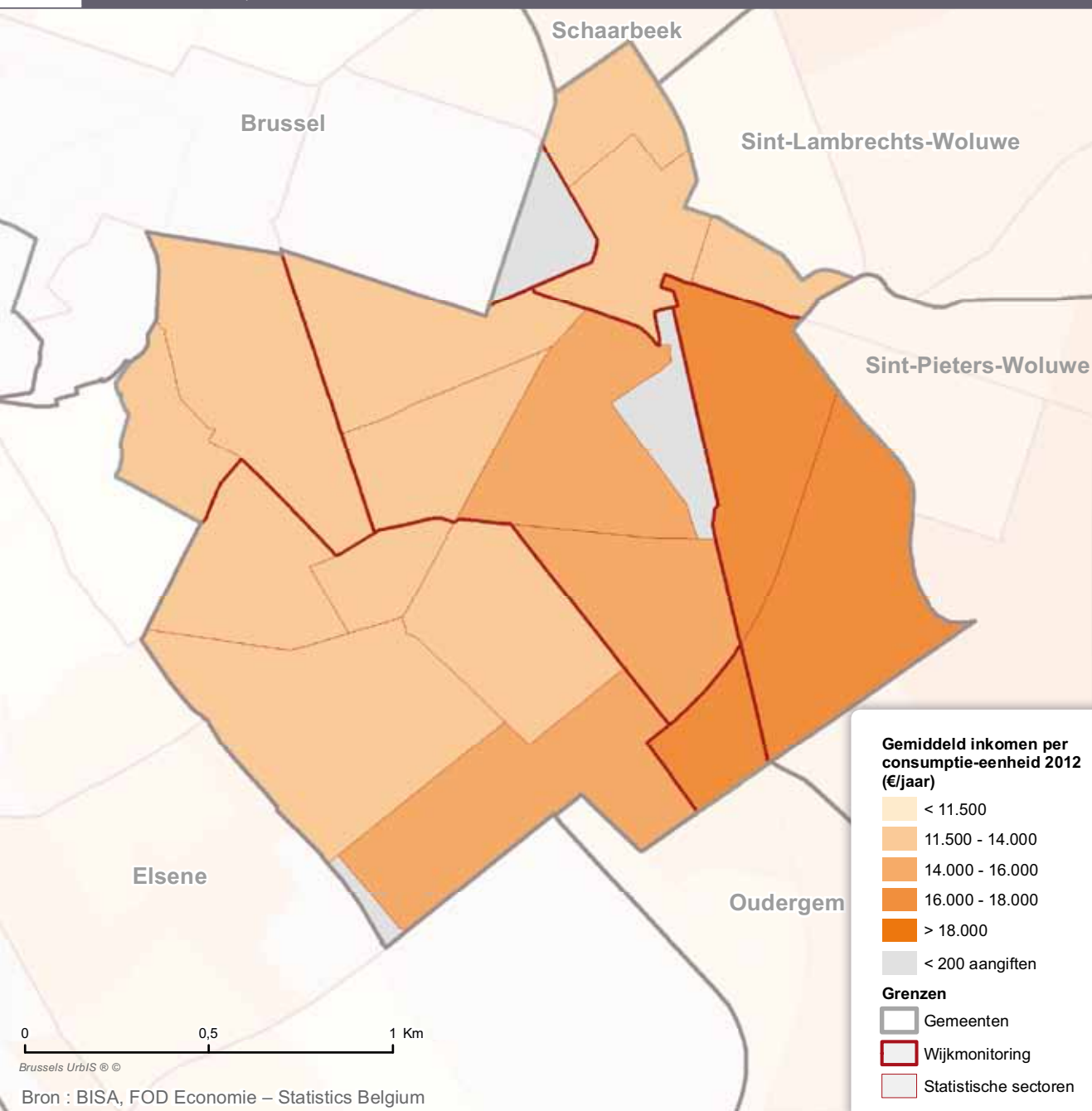

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

¹¹ Het gaat hier om het gemiddelde inkomen per gewijzigde verbruikseenheid (GVE) (na belastingen), cf. woordenlijst.

7-2

Gemiddeld inkomen na belastingen per gewijzigde verbruikseenheid per statistische sector in euro, Etterbeek, inkomens 2012

De gemiddelde **inkomens** schommelen in Etterbeek **7-2**. Het is een vrij gemengde gemeente, met een bevolking afkomstig uit verschillende sociale milieus. Etterbeek ligt deels in de **eerste** en deels in de **tweede kroon**, wat meer bepaald wordt weerspiegeld in de verschillen in de **gemiddelde inkomens** op het gemeentelijk grondgebied. Die inkomens zijn het laagst in het westen van de gemeente (waar ze ongeveer 12 000 euro bedragen in de **statistische sectoren** van de **wijken** Jacht en Jourdan) en het hoogst in het oosten, in de buurt van Sint-Pieters-Woluwe (ca. 16 000 euro en 17 000 euro in de sectoren van de Sint-Michielswijk). Het verschil inzake gemiddelde inkomens tussen de armste en de meest gegoede wijken in Etterbeek (een kleine gemeente) is wel kleiner dan op het niveau van het Gewest.

De **inkomensongelijkheid**, gemeten door de **Gini-coëfficiënt**¹², is vergelijkbaar met het gemiddelde van de 19 gemeenten **7-3**.

7-3

Gini-coëfficiënt, fiscale inkomens 2012

	Etterbeek	Gemiddelde van de 19 gemeenten
Gini-coëfficiënt - Totaal netto belastbaar inkomen	0,47	0,46
Gini-coëfficiënt - Inkomen na belastingen	0,40	0,39

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

¹² De hier voorgestelde **Gini-coëfficiënt** wordt berekend op basis van de fiscale statistieken en moet onderscheiden worden van deze berekend door Statistics Belgium op basis van de gegevens van de SILC enquête.

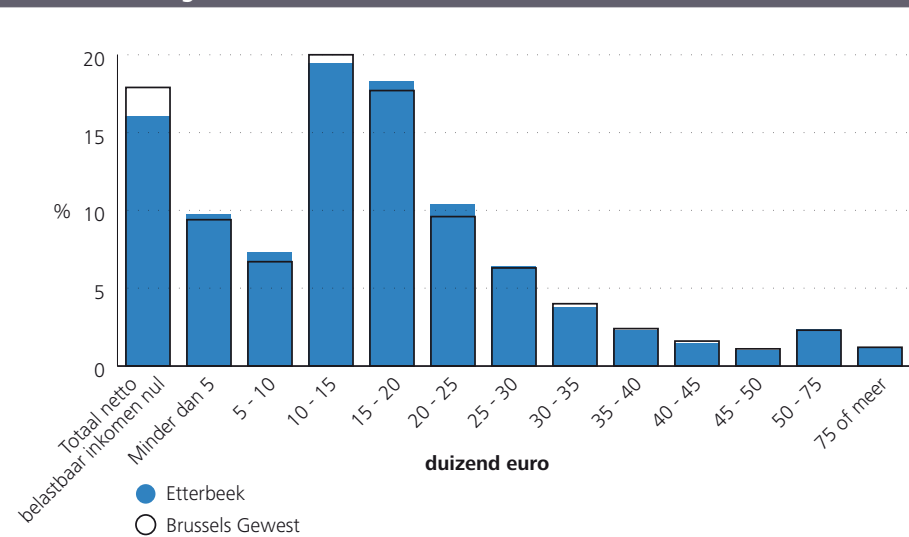
De fiscale **aangiften** van inkomens tussen 15 000 en 25 000 euro zijn in Etterbeek licht oververtegenwoordigd in verhouding tot hun aandeel op gewestelijk niveau, in tegenstelling met de aangiften van inkomens tussen 10 000 en 15 000 euro **7-4**.

Het aandeel aangiften waarvan het totaal netto belastbaar inkomen nul is, ligt iets lager in Etterbeek dan in het Brussels Gewest. De aangiften waarvan het totaal netto belastbaar inkomen nul is, zijn van personen met vrijgestelde inkomens of die geen enkel inkomen aangeven aan de personenbelasting. Het kan gaan om personen die niet-belastbare sociale uitkeringen (zoals het **leefloon**) ontvangen, internationale ambtenaren, bepaalde studenten, bepaalde zelfstandigen of personen die inderdaad geen enkel inkomen ontvangen.

Deze categorieën van belastingplichtigen kunnen in bepaalde gevallen ook in de heel lage inkomensklassen staan (lager dan 10 000 euro). Deze inkomensklassen moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, gezien de vertekeningen die inherent zijn aan de **fiscale statistiek**¹³.

De analyse van de **bron** van deze fiscale inkomens (vóór belastingen) in 2012 toont dat het aandeel fiscale inkomens uit lonen in Etterbeek hoger is dan op het niveau van het Brussels Gewest (62 % tegen 57 %), in tegenstelling met het aandeel vervangingsinkomens (24 % tegen 30 %). Het aandeel inkomens uit zelfstandige arbeid ligt in de buurt van dat van het Gewest (12 % tegen 11 %) **7-5**.

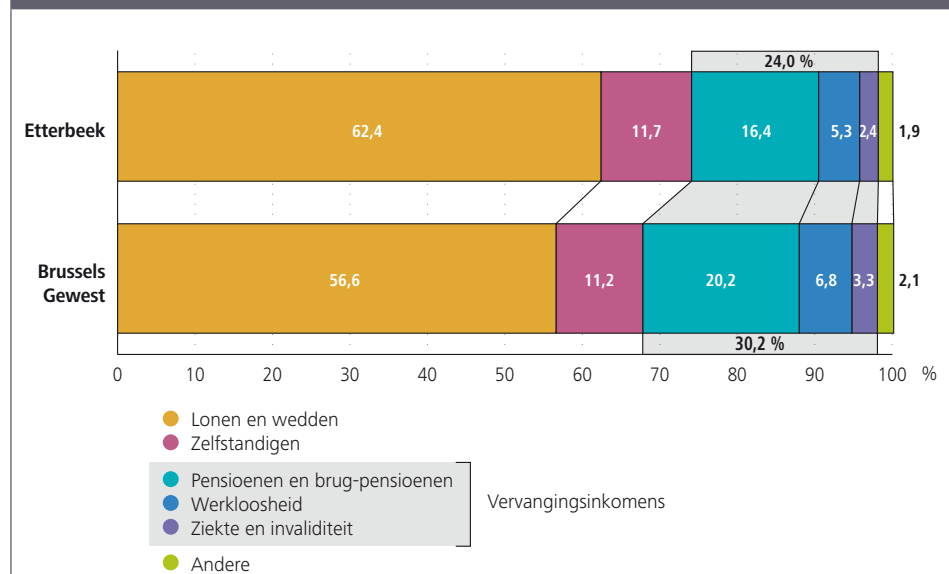
7-4 Verdeling van het aantal fiscale aangiften per inkomensklasse na belastingen, inkomens 2012

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

Noten: • In een streven naar eenvoud worden de klassen aangeduid met ronde cijfers, terwijl in werkelijkheid enkel de ondergrens van elke klasse wordt opgenomen.
• Deze grafiek werd opgesteld zonder onderscheid te maken tussen individuele en gemeenschappelijke aangiften, deze laatste bevatten inkomens van een of twee personen. Een verdeling per type aangiften die verschillend is binnen de gemeente en binnen het hele Gewest kan een invloed hebben op de verdelingen van het aantal aangiften per inkomensklasse.

7-5 Componenten van het gezamenlijk netto-inkomen (voor belastingen), inkomens 2012

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

Noot: De inkomens van de zelfstandigen worden meestal onderschat in de fiscale aangiften van de personenbelasting.

13 Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016), *Fiscale statistiek van de inkomens, een geschikte gegevensbron om de levensstandaard van de Brusselaars te meten?* Focus nr. 14, februari 2016.

7.2. PERSONEN DIE LEVEN VAN EEN MINIMUM- OF VERVANGINGSINKOMEN

Het aantal mensen dat recht heeft op een vervangingsinkomen (werkloosheidsuitkering of invaliditeitsuitkering) of op een bijstandsuitkering is een indicator voor het aantal mensen dat moet rondkomen met een **beperkt inkomen**. De bedragen van deze vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen liggen immers vaak onder de **armoederisicogrens**¹⁴.

Het aandeel van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (18-64 jaar) dat leeft van een **leefloon** of het **equivalent leefloon** is in Etterbeek vergelijkbaar met het gewestelijke percentage (4,3 % tegen 4,9 % in het Gewest), terwijl het deel van de bevolking van deze leeftijd dat van een werkloosheidsuitkering leeft lager is dan op het gewestelijke niveau (9,5 % tegen 13 % in het Gewest).

Onder de jongeren van 18 tot 24 jaar leeft een op de tien van het **leefloon** of het **equivalent leefloon** en onder de senioren (65 jaar en ouder) leeft meer dan een op tien van de inkomensgarantie voor ouderen (IGO). Deze aandelen komen overeen met die op het gewestelijke niveau

7-6

7-6

Aantal en aandeel personen dat een beroep doet op een werkloosheidsuitkering, invaliditeitsuitkering of bijstandsuitkering, per leeftijdsklasse, 1 januari 2014

	Etterbeek		Brussels Gewest
	Aantal	%	%
Bevolking van 18 tot 24 jaar	4.018	100,0	100,0
Leefloon of equivalent leefloon van het OCMW	396	9,9	10,6
Werkloosheidsuitkering ¹	183	4,6	6,9
Bevolking van 18 tot 64 jaar	32.689	100,0	100,0
Leefloon of equivalent leefloon van het OCMW	1.394	4,3	4,9
Werkloosheidsuitkering ¹	3.091	9,5	12,9
Invaliditeitsuitkeringen ²	794	2,4	3,9
Uitkering voor personen met een handicap ²	422	1,3	1,9
Bevolking van 65 jaar en meer	5.226	100,0	100,0
Inkomensgarantie voor ouderen	640	12,2	10,7
Uitkering voor personen met een handicap ²	327	6,3	6,5

Bronnen: POD Maatschappelijke Integratie, RVA, RIZIV, FOD Sociale Zekerheid, RVP, FOD Economie - Statistics Belgium, berekeningen BISA en Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad

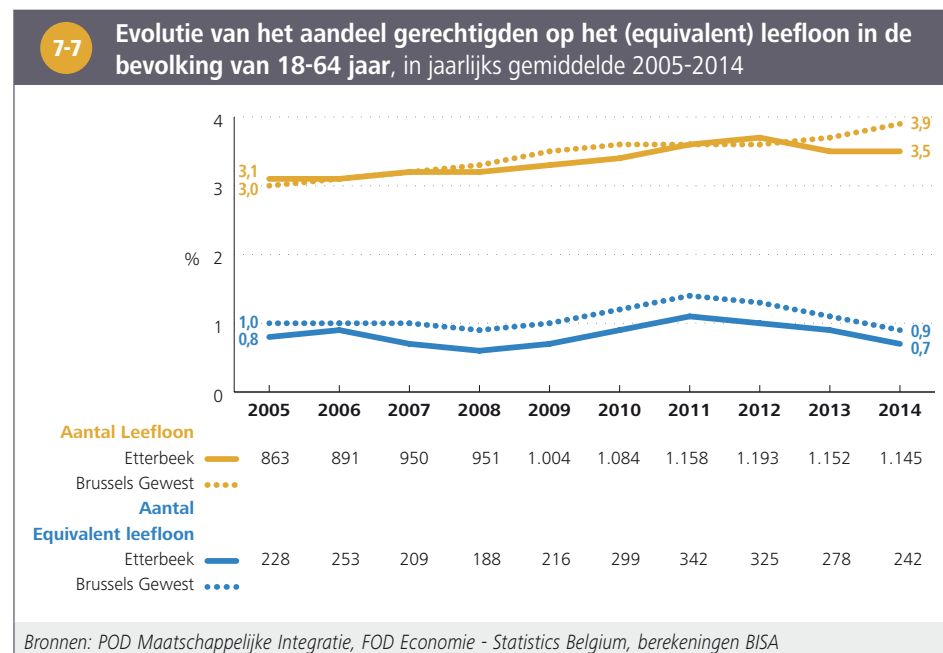
Noten: [1] Het gaat om het aantal betalingen van uitkeringen.
[2] Gegevens op 31 december 2013

14 Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2015). *Welzijnsbarometer 2015*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

De **evolutie** van het aandeel gerechtigden op het **leeftloot** in de bevolking (18-64 jaar) in Etterbeek tussen 2005 en 2012 wijst op een stijgende tendens, die vergelijkbaar is met die welke op het niveau van het Gewest wordt waargenomen. Tussen 2012 en 2014 echter is zowel het aandeel als het aantal gerechtigden op het leeftloot in de bevolking lichtjes afgenomen in de gemeente, terwijl ze bleven stijgen op het niveau van het Gewest **7-7**.

Voor het aandeel gerechtigden op het **equivalent leeftloot** is de tendens wel dezelfde als op gewestelijk niveau: na een toename tussen 2009 en 2011 is er een sterke daling van het aantal gerechtigden op het equivalent leeftloot in 2013 en 2014, waardoor hun aandeel in de bevolking (18-64 jaar) opnieuw daalde tot het niveau dat in 2009 werd waargenomen, zowel in Etterbeek als in het Gewest. Deze tendens wordt grotendeels verklaard door bepaalde federale maatregelen inzake asiel- en migratiebeleid, die tijdens deze periode hebben geleid tot een daling van het aantal asielzoekers en de vreemdelingen die niet in het bevolkingsregister ingeschreven zijn en die aanspraak kunnen maken op financiële hulp.

Over de hele periode blijkt het aandeel gerechtigden op het equivalent leeftloot in Etterbeek iets lager dan op het niveau van het Gewest (0,7 % tegen 0,9 % in het Gewest in 2014).

7.3. RECHTHEBBENDEN OP DE VERHOOGDE TEGEMOETKOMING (RVV)

Het aantal **rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming** (RVV) van de verzekering voor geneeskundige verzorging kan ook worden gebruikt als een indicator voor het aantal personen dat in moeilijke financiële omstandigheden leeft.

In januari 2015 hebben 8 624 personen in Etterbeek recht op een verhoogde tegemoetkoming, als rechthebbende of persoon ten laste, i.e. 18 % van de bevolking van Etterbeek (tegen 26 % op gewestelijk niveau). De percentages rechthebbenden zijn lager dan die welke gelden voor het Brussels Gewest op alle leeftijden, met uitzondering van de ouderen (65 jaar en ouder). Bijna een derde van die laatsten is rechthebbende op de verhoogde tegemoetkoming, zowel in Etterbeek als op het niveau van het Gewest **7-8**. De oudere inwoners van Etterbeek lijken dus relatiever armer te zijn dan de jongeren in de gemeente.

7-8

Aantal en aandeel rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV), per leeftijdsklasse en per geslacht, januari 2015

Leeftijdsklasse	Etterbeek			Percentage rechthebbenden ¹ in de bevolking			Brussels Gewest		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Minder dan 18 jaar	1.064	950	2.014	24,1	22,9	23,5	33,5	33,2	33,3
18 - 24 jaar	404	419	823	22,3	19,5	20,8	27,2	27,8	27,5
25 - 64 jaar	1.868	2.283	4.151	13,4	15,2	14,3	19,2	23,0	21,1
65 jaar en meer	521	1.115	1.636	25,3	34,6	31,0	26,4	32,1	29,8
Totaal	3.857	4.767	8.624	17,4	19,4	18,4	24,1	27,1	25,6

Bronnen: KSZ-Datawarehouse Arbeidsmarkt en sociale bescherming, BISA, FOD Economie - Statistics Belgium, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
Noot: [1] Gerechtigden en personen ten laste.

8. GEMEENTELIJKE FINANCIËN

8.1. KERNINDICATOREN VOOR DE GEMEENTELIJKE FINANCIËN

De gewone **begroting** verwijst naar het geheel van ontvangsten en uitgaven die een regelmatig en gebruikelijk karakter hebben. De ontvangsten en uitgaven betreffende investeringen behoren dan weer tot de buitengewone begroting. Sinds 2007 toont de gemeente Etterbeek een positief gewoon resultaat (behalve in 2011) en een gecumuleerd positief resultaat sinds 2009, deels dankzij de steun van het Brussels Gewestelijk Herfinancieringsfonds van de Gemeentelijke Thesaurieën (BGHGT). Etterbeek is immers een van de tien gemeenten die in 2015 een contract hebben met het Gewest met het oog op de sanering van hun financiën en ontvangt in dit kader een lening van het BGHGT¹⁵.

Voor de rekeningen 2008-2013 waren de gewone ontvangsten en uitgaven **per inwoner** in Etterbeek gemiddeld iets lager dan de overeenstemmende ontvangsten en uitgaven voor de 19 Brusselse gemeenten samen. De investeringsuitgaven per inwoner van hun kant zijn dan weer beduidend lager in Etterbeek. Bovendien is de **schuld** per inwoner in Etterbeek, rekening gehouden met de leningen toegekend door het BGHGT, hoger dan voor de 19 Brusselse gemeenten samen **8-1**. De schuld bij het BGHGT vertegenwoordigt een vrij aanzienlijk deel van de totale schuld van de gemeente (in 2013 gaat het om 28 % van de totale schuld van Etterbeek tegenover 15 % voor de 19 gemeenten samen).

8-1 Kernindicatoren van de gemeentelijke financiën, gemiddelde van de rekeningen 2008-2013

	Etterbeek	19 Brusselse gemeenten
Gewone ontvangsten in euro per inwoner	1.631	1.681
Gewone uitgaven in euro per inwoner	1.603	1.696
Schuld ¹ in euro per inwoner	1.469	1.333
Investeringsuitgaven in euro per inwoner	144	248

Bronnen: GOB - Brussel Plaatselijke Besturen, FOD Economie - Statistics Belgium, berekeningen BISA
 Noot: [1] Schulden bij het Brussels Gewestelijk Herfinancieringsfonds van de Gemeentelijke Thesaurieën inbegrepen.

De **liquiditeitsratio**, een indicator die de mogelijkheid van de gemeente aangeeft om op korte termijn haar financiële verbintenissen na te leven, lag in 2013 in Etterbeek boven 1 (1,90), wat betekent dat de gemeente de mogelijkheid heeft haar kortetermijnschulden (maximum één jaar) onmiddellijk terug te betalen, al betekent dit niet dat ze in een comfortabele situatie verkeert.

Bovendien geeft de **graad van financiële autonomie** van de gemeente aan dat 55 % van haar inkomsten afkomstig is van eigen kapitaal, wat een minder gunstige situatie vertegenwoordigt in vergelijking met het gemiddelde van deze indicator voor de 19 gemeenten (62 %).

¹⁵ Gewestelijke Overheidsdienst Brussel (2015), *Verslag over de financiële toestand van de Brusselse gemeenten 2008-2014*. Brussel Plaatselijke Besturen.

8.2. STRUCTUUR VAN DE BELANGRIJKSTE GEWONE ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

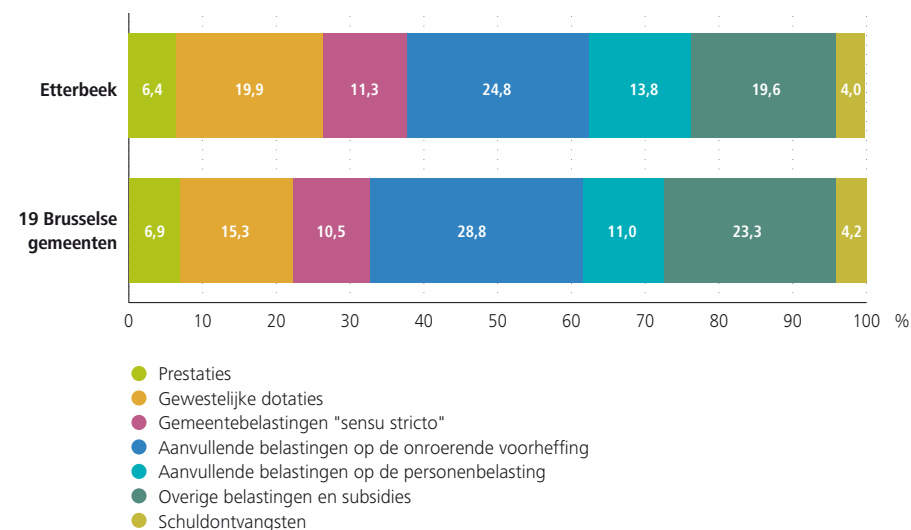
De aanvullende belastingen op de **onroerende voorheffing** zijn de belangrijkste bron van ontvangsten in Etterbeek. Hun aandeel in de gewone ontvangsten is echter minder groot dan dat van het geheel van de 19 gemeenten (25 % tegen 29 %, als gemiddelde van de rekeningen 2008-2013) **8-2**. In verhouding tot het aantal inwoners toont de gemeente een rendement van de onroerende voorheffing in de buurt van het gemiddelde van de Brusselse gemeenten (met een percentage aanvullende belastingen op de onroerende voorheffing iets boven het gemiddelde).

De ontvangsten uit de **gewestelijke dotaties** vertegenwoordigen de op één na grootste bron van ontvangsten voor de gemeente. Het aandeel van deze ontvangsten in het totaal is groter in Etterbeek dan voor de 19 gemeenten samen (20 % tegen 15 %). De dotaties worden onder de gemeenten verdeeld volgens criteria zoals de aantallen inwoners, leerlingen, werklozen, rechthebbenden op een **leefloon** alsook de opbrengst van de onroerende voorheffing en van de personenbelasting (compenserende rol). Het aandeel van de "**overige belastingen en subsidies**", dat de transfers van andere bestuursniveaus naar de gemeente omvat, is daarentegen iets lager in Etterbeek in vergelijking met het aandeel voor de 19 gemeenten (naar boven getrokken door Brussel-Stad).

Ook de ontvangsten uit de aanvullende belastingen op de **personenbelasting** zijn een belangrijke bron van ontvangsten voor de gemeente. Het aandeel van deze ontvangsten in Etterbeek is hoger dan voor de 19 Brusselse gemeenten (14 % tegen 11 %). Het rendement van de aanvullende belastingen op de personenbelasting per inwoner is iets hoger in Etterbeek dan gemiddeld in de Brusselse gemeenten, onder andere als gevolg van het feit dat het percentage van de aanvullende belastingen op de personenbelasting boven het gemiddelde ligt.

8-2

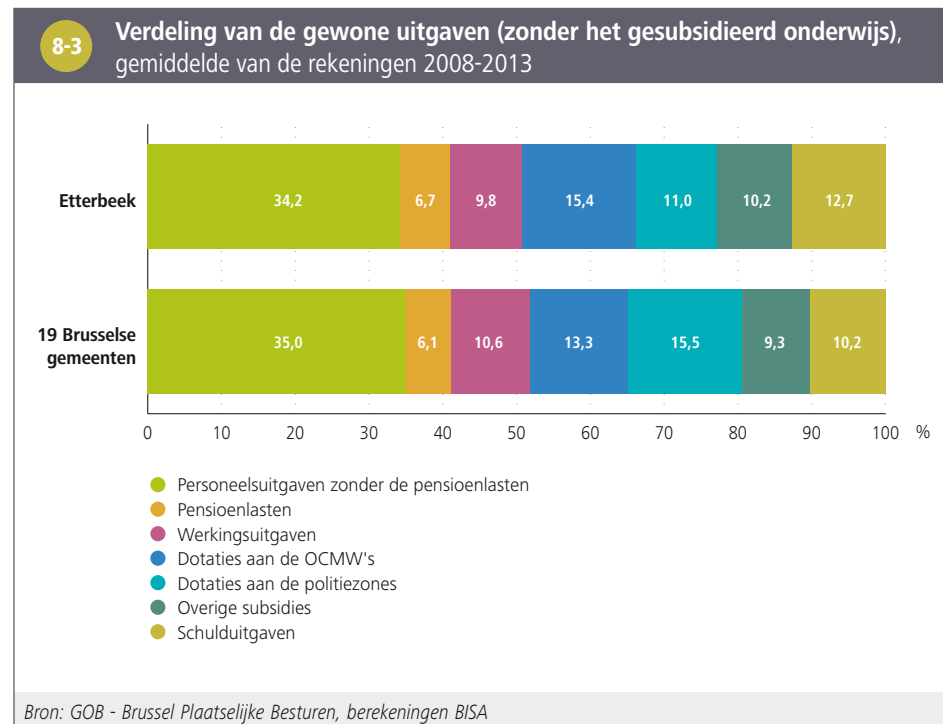
Verdeling van de gewone ontvangsten (zonder het gesubsidieerd onderwijs), gemiddelde van de rekeningen 2008-2013

Bron: GOB - Brussel Plaatselijke Besturen, berekeningen BISA

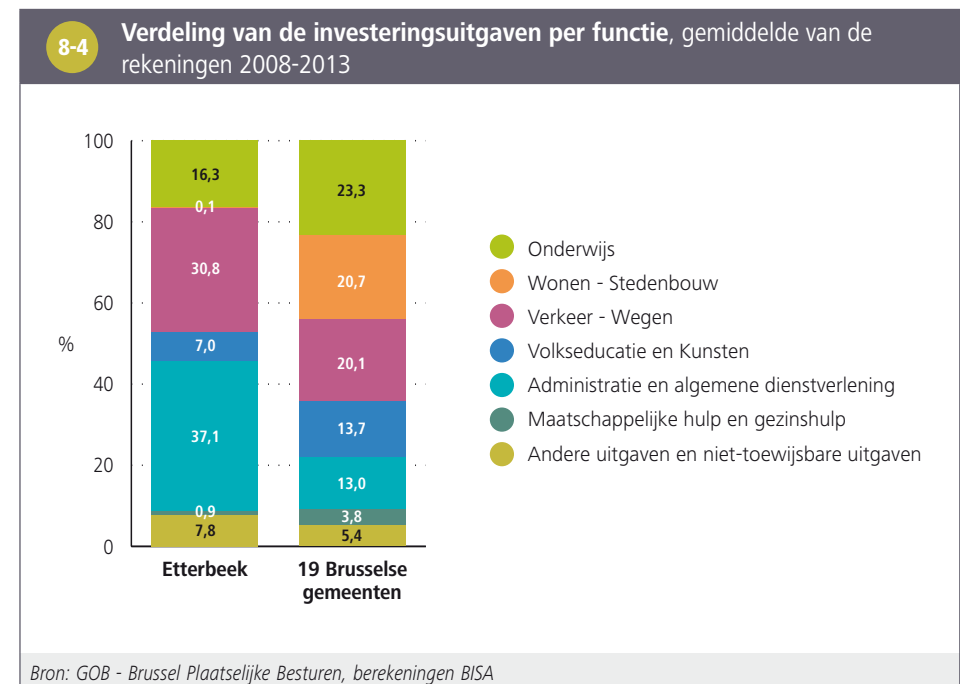
- Noten:
- De ontvangsten uit prestaties zijn die waarvoor de gemeente als tegenprestatie iets levert (bijvoorbeeld huurinkomsten voor een gebouw).
 - De schuldontvangsten omvatten hoofdzakelijk de dividenden die de gemeenten krijgen van de intercommunales en daarnaast de kredietinteresten.

Zoals in de andere gemeenten, zijn de grootste **uitgaven** van de gemeente Etterbeek de personeelskosten: voor de periode 2008-2013 ging gemiddeld 41 % van de uitgaven naar de personeelskosten van de gemeentelijke overheid in Etterbeek (incl. pensioenlasten), een percentage gelijk aan dat van de 19 gemeenten samen **8-3**. De uitgaven in verband met de dotatie aan het OCMW zijn iets hoger in Etterbeek dan in de 19 gemeenten samen, in tegenstelling met de uitgaven in verband met de dotatie aan de politiezones (die voor de 19 gemeenten naar boven worden getrokken door Brussel-Stad). Ook het aandeel schuld uitgaven in het totaal van de uitgaven is hoger in Etterbeek, als gevolg van de vrij hoge schuld per inwoner in de gemeente (cf. figuur 8-1).

8.3. INVESTERINGEN

De **investeringsuitgaven** schommelen sterk van jaar tot jaar. Voor de periode 2008-2013 stellen we gemiddeld echter vast dat het grootste deel van de investeringen in Etterbeek is verricht in het domein "administratie en algemene dienstverlening" (37 % van de investeringsuitgaven, tegen 13 % voor de 19 gemeenten samen), gevolgd door verkeer en wegen (31 %, tegen 20 % voor de 19 gemeenten samen). De aandelen van de investeringsuitgaven voor de meeste andere domeinen waren in Etterbeek minder hoog. Tijdens de betrokken periode werd zo goed als geen enkele investeringsuitgave verricht in het domein "wonen en stedenbouw" **8-4**.

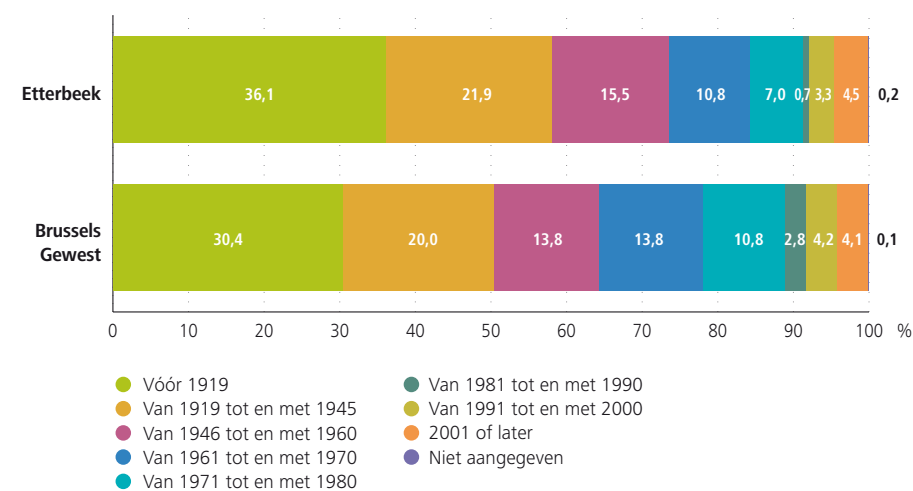
9. HUISVESTING

Op 1 januari 2014 worden er in Etterbeek 7 872 gebouwen en 25 769 woningen geteld, waarvan 1 454 sociale woningen.

9.1. KENMERKEN VAN HET WONINGBESTAND

Etterbeek is een gemeente die voor een groot deel binnen de [eerste kroon](#) ligt. Op basis van de gegevens van de Census 2011 voor de [conventionele woningen](#) vertegenwoordigen de zeer oude woningen – gebouwd vóór 1919 – 36 % van de woningen in Etterbeek (tegen 30 % op het gewestelijke niveau). De woningen die werden gebouwd tussen het einde van de Eerste Wereldoorlog en 1960 vertegenwoordigen 37 % van het woningpark (tegen 34 % in het Gewest), de woningen gebouwd vanaf de jaren 1960 en later zijn goed voor 27 % (tegen 36 % in het Gewest) [9-1](#).

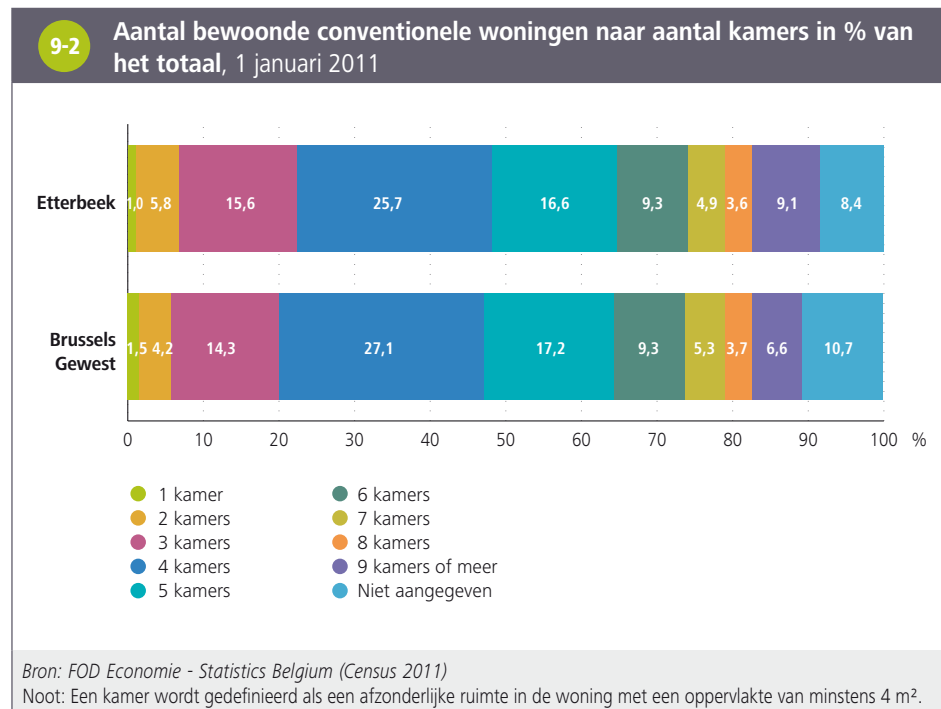
9-1 Aantal bewoonde conventionele woningen naar bouwperiode in % van het totaal, 1 januari 2011

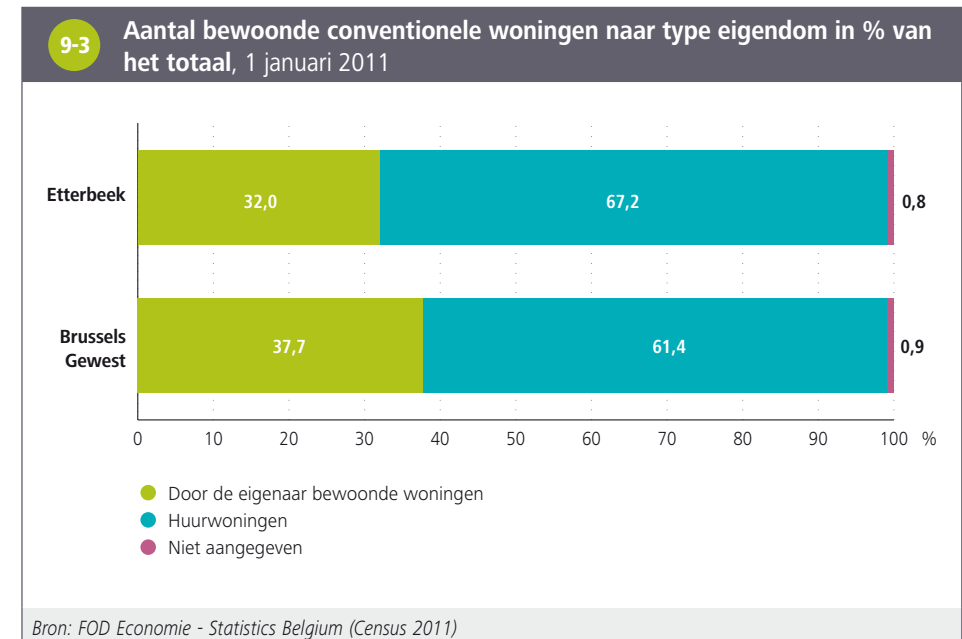
Bron: FOD Economie - Statistics Belgium (Census 2011)

Noot: Het bouwjaar is het jaar van beëindiging van de opbouw van het gebouw waarin de woning zich bevindt. Het gaat dus niet om de laatste renovatie.

De verdeling van de woningen volgens **grootte** (benaderd volgens het aantal kamers) in Etterbeek komt vrij goed overeen met de situatie op gewestelijk niveau. Zowel de kleine als de zeer grote woningen zijn echter lichtjes oververtegenwoordigd in Etterbeek: 22 % van de woningen heeft 1 tot 3 kamers (tegen 20 % op het niveau van het Gewest) en 9 % heeft 9 en meer kamers (tegen 7 % op het niveau van het Gewest) **9-2**¹⁶.

Nog steeds op basis van de gegevens van de Census 2011 blijkt dat meer dan twee derde van de woningen in Etterbeek wordt bewoond door **huurders**, een aandeel dat lichtjes hoger is dan op het niveau van het Gewest (61 %) **9-3**. Deze vaststelling kan in verband worden gebracht met de kenmerken van de bevolking in Etterbeek, die voornamelijk bestaat uit jongvolwassenen, vaak alleenstaand, die voor een beperkte periode van hun leven in deze gemeente wonen. Elk jaar verlaten immers heel wat inwoners van Etterbeek de gemeente om elders in België te gaan wonen.

¹⁶ We merken op dat het aantal kamers voor een groot aantal woningen "niet is vermeld", zowel in Etterbeek (8 %) als voor het Gewest (11 %).

9.2. SOCIALE WONINGEN

Op 31 december 2013 telt de gemeente Etterbeek 1 454 sociale woningen, i.e. 22 meer dan in 2005. Vergeleken met het aantal huishoudens is het aandeel sociale woningen in Etterbeek vrij laag: er zijn slechts 6 sociale woningen per 100 huishoudens in de gemeente, tegen 7 per 100 op het niveau van het Gewest ⁹⁻⁴.

Op basis van de gegevens van 2011 bedraagt het aandeel huishoudens dat ingeschreven is op de **wachtlijst** voor een sociale woning 5,5 % in Etterbeek (tegen 7 % op het niveau van het Gewest)¹⁷.

9-4 Aantal en aandeel sociale woningen, 31 december 2013		
	Etterbeek	Brussels Gewest
Aantal sociale woningen	1.454	39.393
Aantal sociale woningen voor 100 private huishoudens	6,0	7,3

Bronnen: BGHM, FOD Economie - Statistics Belgium, berekeningen BISA

9.3. HUURPRIJS EN VASTGOEDPRIJZEN

Algemeen zijn de huurprijzen en vastgoedprijzen in Etterbeek hoger in vergelijking met de situatie op het niveau van het Gewest. In 2013 bedraagt de gemiddelde maandelijkse huurprijs voor een woning met twee slaapkamers 820 euro (tegen 732 euro in het Brussels Gewest) en de gemiddelde verkoopprijs van appartementen bedraagt 262 500 euro (tegen 224 800 euro in het Gewest). De gemiddelde verkoopprijs van huizen bedraagt 435 700 euro (tegen 365 200 euro in het Gewest) ⁹⁻⁵.

9-5 Huurprijs en vastgoedprijzen		
	Etterbeek	Brussels Gewest
Gemiddelde maandelijkse huurprijs van een woning met 2 slaapkamers in 2013 (euro)	820	732
Gemiddelde verkoopprijs van gewone woonhuizen in 2014 (duizenden euro)	435,7	365,2
Gemiddelde verkoopprijs van appartementen, flats en studio's in 2014 (duizenden euro)	262,5	224,8

Bronnen: Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie, FOD Economie - Statistics Belgium, BGHM

17 Zie Wijkmonitoring: www.wijkmonitoring.brussels

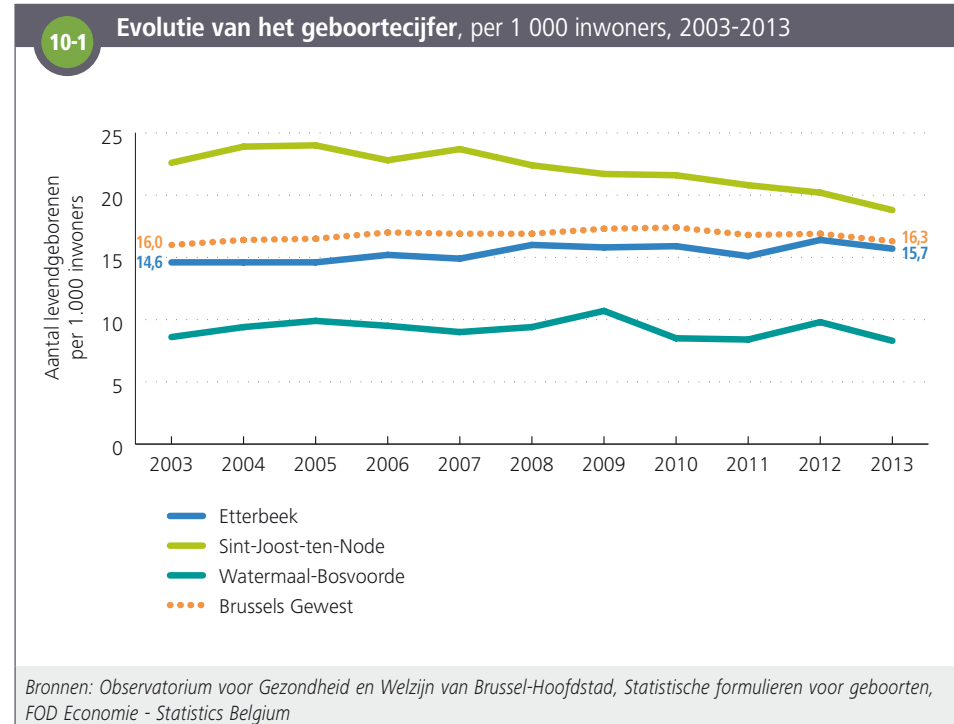
10. GEZONDHEID

10.1. GEZONDHEID VAN DE PASGEBORENEN

Geboortecijfer

In 2013 waren er in Etterbeek 728 **levendgeborenen** volgens de [Statistische geboorteformulieren](#), i.e. 17 levendgeborenen meer dan de gegevens van de [officiële bevolking](#). Dit verschil is te wijten aan de geboorten bij ouders-asielzoekers die ingeschreven zijn in het wachtregister, maar ook van ouders in een onregelmatige verblijfsituatie of met een specifiek statuut (zoals diplomatiek personeel), die niet opgenomen zijn in de officiële bevolkingscijfers¹⁸.

Tussen 2003 en 2013 zijn het aantal geboorten en het [geboortecijfer](#) in Etterbeek gestegen (deels als gevolg van de toename van het aantal vrouwen op vruchtbare leeftijd). Het geboortecijfer in Etterbeek is iets lager dan op het niveau van het Gewest **10-1**. Ook het [totaal vruchtbaarheidscijfer](#) is lager in Etterbeek (1,5) dan op het niveau van het Gewest (1,9) in 2014¹⁹.

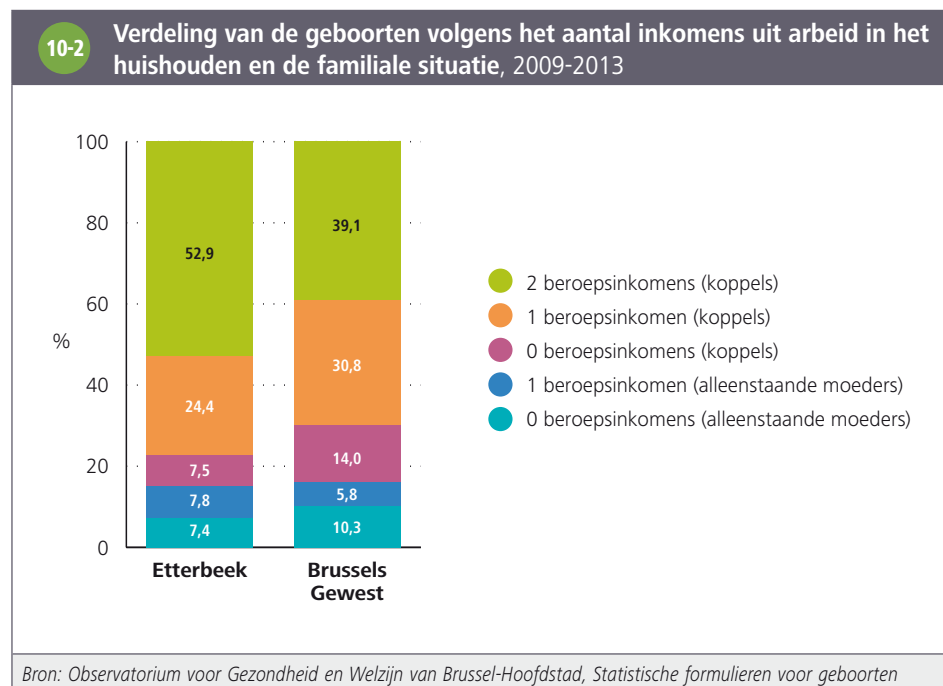

¹⁸ Anderzijds omvat de [officiële bevolking](#), in tegenstelling tot de [Statistische geboorteformulieren](#), wel de geboorten van Belgische inwoners die in het buitenland worden geboren. Voor meer informatie over dit thema zie Hercot et al. (2015), Geboren worden als Brusselaar; Perinatale gezondheidsindicatoren van de Brusselaars 2002-2012, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad.

¹⁹ Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium.

Sociodemografische kenmerken van de geboorten en de moeders

Het aandeel kinderen dat wordt geboren in een huishouden zonder beroepsinkomen is in Etterbeek duidelijk lager (15 %) dan op het niveau van het Gewest (24 %). Bovendien wordt 32 % van de kinderen geboren in een huishouden met slechts één inkomen, tegen 37 % in het Gewest. Tot slot is het aandeel kinderen dat in een eenoudergezin (alleenstaande moeder) wordt geboren in Etterbeek 15 % (een vergelijkbaar cijfer als op het gewestelijke niveau) ¹⁰⁻².

In Etterbeek heeft 57 % van de vrouwen die tussen 2009 en 2013 zijn bevallen niet de Belgische **nationaliteit** (tegen 50 % voor het Brussels Gewest) en is drie vierde niet geboren met de Belgische nationaliteit (een identieke verhouding als het Gewest).

Van de vrouwen die in 2013 zijn bevallen, zijn de meest vertegenwoordigde nationaliteiten respectievelijk de Belgische (42 % van de vrouwen), de Franse (9 %), de Poolse (8 %), de Roemeense (3,6 %) en de Duitse (2,8 %). Tussen 2003 en 2013 is het aandeel moeders van Poolse nationaliteit het sterkst gestegen (in 2003 goed voor 3 %).

Gezondheid van de borelingen en de moeders

Onder de vrouwen die tussen 2009 en 2013 zijn bevallen, zijn de zeer **jonge moeders** verhoudingsgewijs minder vertegenwoordigd in Etterbeek (1,3 %) dan op het gewestelijke niveau (2,2 %); dit is het gevolg van een lagere **vruchtbaarheidsgraad** bij de 15- tot 19-jarigen (0,9 % tegen 1,4 % op het niveau van het Gewest) en door een lager aandeel vrouwen van deze leeftijdscategorie in Etterbeek. Voor de andere indicatoren inzake de **gezondheid van moeder en kind** die we hierna voorstellen, zijn er weinig verschillen tussen Etterbeek en het Brussels Gewest ¹⁰⁻³.

10-3 Indicatoren van de gezondheid van moeder en kind, 2009-2013

	Etterbeek		Brussels Gewest
	Aantal	Per 100 levendgeborenen	Per 100 levendgeborenen
Meerlinggeboorten	131	3,7	3,8
Vroeggeboorte (< 37 weken)	244	6,9	7,3
Laag geboortegewicht in functie van de zwangerschapsduur	327	9,2	9,9
Moeders < 20 jaar	44	1,3	2,2
Moeders ≥ 40 jaar	176	5,0	4,9

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Statistische formulieren voor geboorten en overlijden
 Noot: De **statistisch significante verschillen** in vergelijking met het Brussels Gewest zijn in het **vet** weergegeven.

Perinatale, infantiele en foeto-infantiele mortaliteit

In Etterbeek zijn de cijfers inzake **perinatale, infantiele en foeto-infantiele mortaliteit** iets lager dan op het niveau van het Gewest, maar die verschillen zijn statistisch gezien niet significant **10-4**.

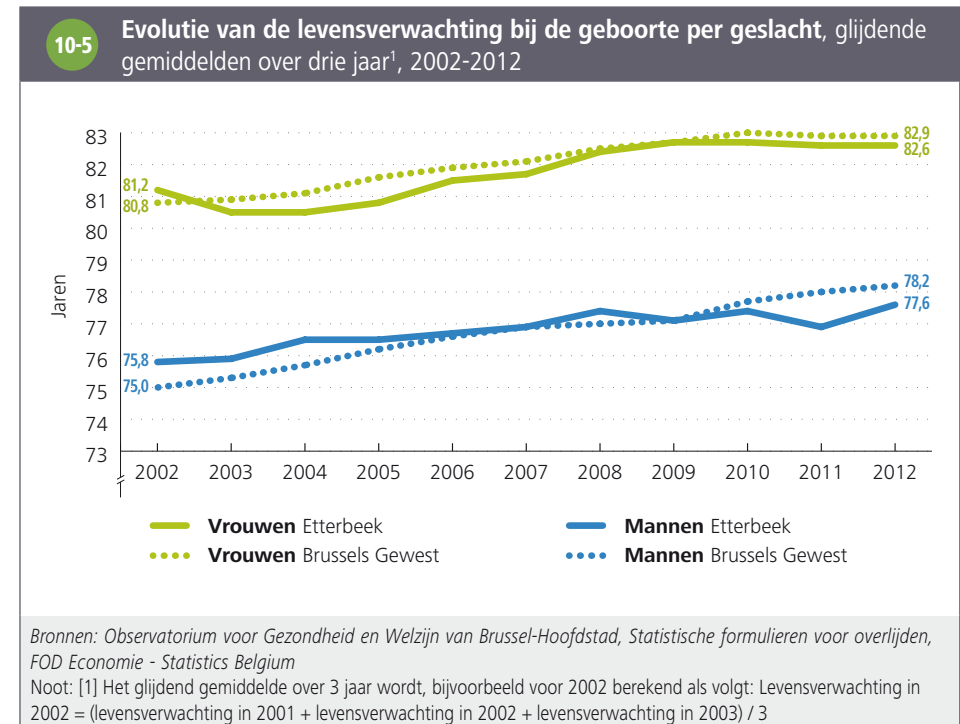
10-4 Perinatale, infantiele en foeto-infantiele sterfte, 2009-2013	Etterbeek		Brussels Gewest
	Aantal	Per 1.000 geboorten	Per 1.000 geboorten
Perinatale mortaliteit	23	6,4	7,8
Infantiele mortaliteit	6	1,7	3,0
Foeto-infantiele mortaliteit	26	7,2	9,4

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Statistische formulieren voor geboorten en overlijden
 Noot: De **statistisch significante verschillen** in vergelijking met het Brussels Gewest zijn in het **vet** weergegeven.

10.2. ALGEMENE GEZONDHEIDSTOESTAND

Levensverwachting

In 2012 is de **levensverwachting**²⁰ in Etterbeek 82,6 jaar voor de vrouwen en 77,6 jaar voor de mannen tegen respectievelijk 82,9 jaar en 78,2 jaar voor het Gewest. Voor de periode 2002-2012 is de levensverwachting in Etterbeek vergelijkbaar met die in het Brussels Gewest en een klein beetje lager op het einde van de periode voor mannen **10-5**.

20 De levensverwachting in 2012 wordt hier bepaald als het glijdende gemiddelde van de levensverwachting over 3 jaar heen ((levensverwachting 2011 + levensverwachting 2012 + levensverwachting 2013) / 3).

Vroegtijdig overlijden (voor 75 jaar)

In Etterbeek bedraagt het vroegtijdige sterftcijfer (vóór 75 jaar) 330 per 100 000 mannen en 199 per 100 000 vrouwen ¹⁰⁻⁶. Na standaardisatie voor leeftijd verschillen deze cijfers niet veel van die van het Brussels Gewest. Vergeleken met de gewestelijke situatie zijn de cijfers inzake vroegtijdige sterfte als gevolg van de doodsoorzaken zoals voorgesteld in de tabel niet significant verschillend.

10-6

Bruto vroegtijdig sterftcijfer (< 75 jaar) voor de belangrijkste vroegtijdige doodsoorzaken, per geslacht, Etterbeek en verschil in vergelijking met het Brussels Gewest na standaardisatie voor leeftijd, 2009-2013

	Mannen			Vrouwen		
	Aantal sterfgevallen	Bruto sterftcijfer (/100.000)	Vershil in sterftcijfer in vergelijking met het Brussels Gewest ¹	Aantal sterfgevallen	Bruto sterftcijfer (/100.000)	Vershil in sterftcijfer in vergelijking met het Brussels Gewest ¹
Alle doodsoorzaken	339	330,2	+1 %	218	198,6	-3 %
Kankers	127	123,7	+9 %	91	82,9	-3 %
<i>Kanker van strottenhoofd, luchtpijp, bronchiën en longen</i>	47	45,8	+22 %	14	-	-
<i>Borstkanker</i>	0	-	-	21	19,1	-4 %
Hart- en vaatziekten	60	58,4	-8 %	26	23,7	-24 %
<i>Ischemische hartziekten</i>	27	26,3	-8 %	10	-	-
Aandoeningen van de luchtwegen	28	27,3	+14 %	16	14,6	-1 %
Externe oorzaken	57	55,5	+14 %	25	22,8	+1 %
<i>Zelfmoord²</i>	26	25,3	+58 %	11	-	-

Bronnen: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Statistische formulieren voor overlijden, FOD Economie - Statistics Belgium

Noten: [1] Verschil in mortaliteit = $(\text{Gestandaardiseerde mortaliteitsratio} - 1) \times 100$

[2] Het aantal sterfgevallen door zelfmoord wordt onderschat: een aantal zelfdodingen wordt geregistreerd als gebeurtenis waarvan niet duidelijk is of deze al dan niet opzettelijk is.

• Enkel de doodsoorzaken die meer dan 20 overlijdens tellen voor een van beide geslachten, zijn opgenomen in deze tabel. Indien er minder dan 20 gevallen zijn, worden het bruto sterftcijfer en het mortaliteitsverschil in vergelijking met het Gewest niet weergegeven en wordt de cel blanco gelaten.

• De **statistisch significante verschillen** in vergelijking met het Brussels Gewest zijn in het **vet** weergegeven.

Kankers: incidentie en screeningsprogramma's

Longkanker, colorectale kanker, borstkanker (bij vrouwen) en prostaat­kanker (bij mannen) zijn de vaakst voorkomende kankers in het Brussels Gewest.

In Etterbeek, voor de periode 2009-2012, is de gestandaardiseerde **incidentie** van de meeste van deze kankers hoger dan op het gewestelijke niveau, al is het verschil statistisch gezien niet belangrijk **10-7**.

Internationaal wordt aanbevolen om een systematische **screening** te organiseren voor darmkanker en, bij vrouwen, borstkanker en baarmoederhalskanker. In Etterbeek is de totale dekking van borstkankerscreening bij vrouwen iets lager dan in het Gewest. Meer bepaald is het aandeel vrouwen dat een mammografie heeft ondergaan in het kader van het georganiseerde en gratis programma ("mammothest" genoemd) iets lager dan op het niveau van het Gewest²¹ **10-8**. De totale dekking ligt eveneens lager dan de Europese aanbeveling van 70 % van de doelgroep.

Wat de screening voor baarmoederhalskanker betreft, ligt het percentage vrouwen tussen 25 en 64 jaar dat een uitstrijkje heeft laten nemen in de periode 2010-2012 in Etterbeek (54 %) dicht bij dat van het Brussels Gewest (53 %)²².

10-7

Bruto incidentiecijfers van longkanker, colorectale kanker, prostaat­kanker en borstkanker, Etterbeek en verschil in vergelijking met het Brussels Gewest na standaardisatie voor leeftijd, 2009-2012

	Aantal kankers	Bruto incidentiecijfer (/100.000)	Vershil in incidentie in vergelijking met het Gewest ¹
Mannen			
Prostaat	80	94,6	+2 %
Longen-bronchiën	65	76,9	+17 %
Colorectaal	52	61,5	+14 %
Vrouwen			
Borst	157	166,8	+11 %
Colorectaal	44	46,8	-4 %
Longen-bronchiën	41	43,6	+31 %

Bronnen: Stichting Kankerregister en FOD Economie - Statistics Belgium

Noten: [1] Verschil in incidentie = (Gestandaardiseerde incidentieratio - 1) x 100

• De **statistisch significante verschillen** in vergelijking met het Brussels Gewest zijn in het **vet** weergegeven.

10-8

Dekkingsgraad van het georganiseerde borstkankerscreeningsprogramma en totale dekking van borst­onderzoeken bij vrouwen van 50 tot 69 jaar, 2011-2012

	Etterbeek	Brussels Gewest
Mammothest	8,3 %	9,9 %
Mammografie en/of mammothest	50,4 %	52,9 %

Bronnen: InterMutualistisch Agentschap, Brumammo, FOD Economie - Statistics Belgium, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad

21 Voor meer informatie over dit thema, zie Yannart et al (2015) *Vierde evaluatierapport van het georganiseerde screeningsprogramma voor borstkanker in het Brussels Gewest (2009-2013)*, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad.

22 InterMutualistisch Agentschap, Atlas. www.aim-ima.be

WOORDENLIJST

Activiteitsgraad: percentage van de [beroepsbevolking](#) in de bevolking op beroepsleeftijd (15-64 jaar).

Arme sikkel: zone van het Brussels Gewest waar al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen woont. Deze bestaat uit de wijken in het noorden en het westen van de [eerste kroon](#). Deze wijken behoren tot de armste wijken van het Gewest, ze vormen een sikkel rond het stadscentrum, van Sint-Joost-ten-Node tot de lage gedeelten van Vorst.

Armoederisicogrens: in navolging van de andere landen van de Europese Unie gebruikt België een relatieve armoededrempel om het aandeel van de bevolking te meten dat een armoederisico vertoont. Deze drempel werd vastgelegd op 60 % van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen van het huishouden. Op basis van de enquête EU-SILC 2014 (inkomens 2013) wordt deze drempel in België vastgelegd op 1 085 euro per maand voor een alleenstaande persoon, 1 736 euro per maand voor een alleenstaande ouder met twee kinderen en 2 279 euro per maand voor een koppel met twee kinderen. Personen met een equivalent inkomen onder deze drempel worden beschouwd als risico lopend op armoede.

Beroepsbevolking: de beroepsbevolking van een grondgebied verwijst naar de inwoners van dit grondgebied die daadwerkelijk aanwezig zijn op de arbeidsmarkt, ongeacht of ze werken (tewerkgestelde bevolking op beroepsleeftijd) of werkloos zijn ([niet-werkende werkzoekenden](#)).

Binnenlandse werkgelegenheid: de binnenlandse werkgelegenheid stemt overeen met de banen van personen die op een grondgebied werken, ongeacht de woonplaats van de werknemers.

Btw-plichtige ondernemingen: de statistieken van btw-plichtige ondernemingen worden opgesteld door Statistics Belgium van de FOD Economie. Ze tellen enkel de maatschappelijke zetels van ondernemingen. Wat betekent dat deze statistieken geen rekening houden met de verschillende exploitatiezetels die een onderneming kan hebben, verdeeld over een of meerdere gemeenten en deze als een enkele onderneming beschouwen, gevestigd in de gemeente waar de maatschappelijke zetel zich bevindt.

De [stopzettingsgraad](#) van btw-plichtige ondernemingen wordt berekend door het aantal stopzettingen van btw-plichtige ondernemingen van een jaar te delen door het gemiddeld aantal actieve ondernemingen van dat jaar. Het aantal stopzettingen van btw-plichtige ondernemingen is gelijk aan het aantal die niet meer aanwezig zijn in de btw-registers op 31 december van een gegeven jaar maar wel voorkomend in de registers op 31 december van het jaar ervoor. Deze statistiek houdt geen rekening met de migraties van ondernemingen. Een onderneming die een gemeente verlaat om zich ergens anders te vestigen, zonder zijn statuut te veranderen in het register van btw-plichtige ondernemingen, zal niet in het aantal stopzettingen worden meegeteld.

De [oprichtingsgraad](#) van btw-plichtige ondernemingen wordt berekend door het aantal oprichtingen van btw-plichtige ondernemingen van een jaar te delen door het gemiddeld aantal actieve ondernemingen van dat jaar. Het aantal oprichtingen van btw-plichtige ondernemingen is gelijk aan het aantal ondernemingen aanwezig in de btw-registers op 31 december van een gegeven jaar en niet voorkomend in de registers op 31 december van het jaar ervoor. Deze statistiek houdt geen rekening met de migraties van ondernemingen. Een reeds geregistreerde onderneming die zich op het grondgebied van een gemeente vestigt, wordt niet als een oprichting beschouwd. De statistieken 2014 voor het aantal btw-plichtige ondernemingen waren bijgevolg uitzonderlijk hoog, vergeleken met de jaren voordien. Dat is te verklaren door een verandering in de wetgeving die sinds januari 2014 de prestaties van advocaten onderwerpt aan de btw. In de eerste maanden van 2014 hebben zij dan ook stappen moeten ondernemen om hun btw-inschrijving in orde te brengen. Deze inschrijvingen om zich aan te passen aan de nieuwe regels zijn geen echte oprichtingen van ondernemingen, omdat deze ondernemingen in de meeste gevallen reeds actief waren.

De [faillissementsgraad](#) van ondernemingen wordt berekend door het aantal faillissementen van ondernemingen van een jaar te delen door het gemiddeld aantal actieve btw-plichtige ondernemingen van dat jaar. Het aantal faillissementen van ondernemingen is gebaseerd op de aangiften van de handelsrechtbanken, aangevuld door informatie uit het ondernemingsregister van Statistics Belgium. We stellen vast dat er bijzonder veel waren in 2013 voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, omdat de handelsrechtbanken van Brussel voor koophandel in de loop van dit jaar een

“massale” schoonmaakoperatie hebben doorgevoerd voor de ondernemingen met een economische gezondheid die als dubieus werd beschouwd.

Circulaire migratie: duidt de beweging aan van personen die hun levensruimte delen tussen twee landen, wat vaak de mogelijkheid biedt om contact te houden met de familie die in het land van herkomst is gebleven en simultaan een baan in het buitenland te behouden.

Conventionele woningen: de conventionele woningen worden gedefinieerd als een geheel van aparte (omringd door muren en daken) en onafhankelijke potentiële verblijven (met een ingang direct naar de straat, een trap of de gang) die vanuit architecturaal standpunt opgetrokken zijn met permanente bewoning als doel.

Economische afhankelijkheidscoëfficiënt: de economische afhankelijkheidscoëfficiënt wordt verkregen door de bevolking in de meest afhankelijke leeftijdsschijven (namelijk de personen jonger dan 18 en de 65-plussers) te delen door de bevolking die het meest in aanmerking komt om een professionele activiteit uit te oefenen (18-64 jarigen).

Eerste kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De eerste kroon van het Brussels Gewest verwijst naar de wijken tussen de lanen van kleine ring en de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchilllaan) en in het oosten (Generaal Jacqueslaan, Louis Schmidlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze eerste kroon was volledig verstedelijkt rond 1930.

Equivalent leefloon: het equivalent leefloon is een financiële hulp die het OCMW in het kader van het recht op maatschappelijke hulp toekent aan personen die niet in aanmerking komen voor het recht op leefloon omdat ze niet voldoen aan de eisen in termen van nationaliteit, leeftijd of inkomen, maar die wel in een gelijkaardige noodbehoevende situatie verkeren. Het gaat hoofdzakelijk om kandidaat-vluchtelingen en vreemdelingen met verblijfsrecht, die niet zijn ingeschreven in het rijksregister. De bedragen zijn identiek aan deze van het leefloon.

Voor meer informatie: www.ocmw-info-cpas.be

Fiscale statistieken: deze statistieken bevatten informatie over inkomens op basis van de aangiften in de personenbelastingen van personen die hun hoofdverblijfplaats in België hebben. Om deze te kunnen interpreteren moet men rekening houden met een aantal zaken. De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden

dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent dat sommige sociale transfers (leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook zijn er enkele personen met een hoog inkomen dat niet belastbaar is via het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. De personen met deze verschillende soorten niet belastbare inkomens kunnen worden opgenomen in de aangiften waarvan het belastbaar inkomen nul is (en dus niet worden vermeld in de meeste fiscale statistieken) of in de lage inkomensklassen. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar.

Foeto-infantiele sterfte: aantal sterfgevallen voor of tijdens de bevalling (vanaf het moment waarop de baby minstens 500 g weegt of na een zwangerschapsduur van minstens 22 weken) en de sterfte van levendgeboren kinderen voor de eerste verjaardag (0 tot verstreken 364 dagen) per 1 000 geboorten (levendgeboorten en doodgeboorten).

Geboortecijfer: het geboortecijfer is de verhouding tussen het jaarlijks aantal geboorten en de totale bevolking.

Gemiddeld inkomen per gewijzigde verbruikseenheid (GVE): deze indicator kan de gemiddelde levensstandaard binnen een bevolking benaderen, door rekening te houden met de structuur van de bevolking volgens de leeftijd en de samenstelling van de huishoudens. Om het gemiddeld inkomen per GVE van een gemeente te berekenen, wordt het fiscale inkomen (hier na belastingen) van de inwoners van de gemeente dus gedeeld door het aantal GVE van de gemeente (de berekeningswijze houdt geen rekening met aangiften van een totaal netto belastbaar inkomen dat gelijk is aan nul). Om het aantal GVE van de gemeente te berekenen, gebruiken we een equivalentieschaal die wordt toegepast om het aantal personen in een huishouden om te zetten in “equivalent volwassene”: aan de eerste volwassene wordt een coëfficiënt 1 toegekend, aan alle andere personen ouder dan veertien jaar 0,5 en aan kinderen van veertien jaar en jonger 0,3. De bevolking werd hier dus omgezet in GVE om rekening te houden met de structuur van de huishoudens omdat deze een invloed heeft op de structuur van de uitgaven. Om vergelijkingen mogelijk te maken, moet elke persoon die deel uitmaakt van een collectief huishouden in de berekening worden beschouwd als gezinshoofd van een private huishouden.

Geslachtsverhouding: het gaat om de verhouding tussen het de aantal mannen en het aantal vrouwen. Via deze graad kan men de verdeling van de bevolking naar geslacht analyseren.

Gestandaardiseerde incidentieratio: totaal aantal gevallen van een bepaalde ziekte in de gemeente gedeeld door het totaal aantal “verwachte” gevallen in de gemeente

(verkregen door het incidentiepercentage per leeftijdsschijf van het Gewest toe te passen op de inwoners van de gemeente).

Gestandaardiseerd sterftecijfer: totaal aantal sterfgevallen in de gemeente gedeeld door het totaal aantal “verwachte” sterfgevallen in de gemeente (verkregen door het sterftecijfer per leeftijdsschijf van het Gewest toe te passen op de inwoners van de gemeente).

Gini-coëfficiënt: is een indicator van inkomensongelijkheid. De coëfficiënt schommelt tussen 0 en 1. De coëfficiënt is gelijk aan 0 in een situatie van perfecte gelijkheid waarin iedereen hetzelfde inkomen zou hebben. De coëfficiënt is daarentegen gelijk aan 1 in een situatie van totale ongelijkheid (één iemand heeft het volledige inkomen en de rest heeft geen inkomen). De coëfficiënt wordt hier berekend op basis van de [fiscale statistieken](#), de aangiften met een totaal netto belastbaar inkomen dat gelijk is aan nul, worden niet mee in rekening gebracht.

Graad van financiële autonomie: aandeel van het eigen vermogen van de gemeente (met uitzondering van de voorzieningen voor risico's en lasten) in procent van het totale passief.

Groen en blauw netwerk: een programma in het Brussels Gewest met als doelstelling groene ruimten creëren, ze aaneenschakelen door middel van met groen omzoomde straten en rivieren doen herleven in het belang van de inwoners en binnen een bredere ecologische visie. Het werd opgestart in 1996 en werd in 1999 mee opgenomen in het Gewestelijk Bestemmingsplan (GBP).

Infantiele sterfte: aantal sterfgevallen van levendgeboren kinderen voor de eerste verjaardag (0+ tot verstreken 364 dagen) per 1 000 levendgeborenen.

Laag geboortegewicht in functie van de zwangerschapsduur: het geboortegewicht hangt nauw samen met de zwangerschapsduur. Bepaalde factoren kunnen bij identieke zwangerschapsduur tot een lager geboortegewicht leiden: roken, alcohol, aandoeningen van de placenta, enz. Foetusen met een laag gewicht in vergelijking met het gemiddelde van de foetusen die na een identieke zwangerschapsduur geboren worden, hebben vaak perinatale gezondheidsproblemen en een hoger mortaliteitsrisico. Het lage geboortegewicht voor de duur van de zwangerschap komt overeen met de totale levendgeborenen met een gewicht lager dan het percentiel 10 van de geboorten voor dezelfde zwangerschapsduur (zwangerschapsduur van 24 tot en met 41 weken), tijdens de geanalyseerde periode (hier 2009-2013).

Voor meer informatie: www.observatbru.be

Leefloon: het leefloon (tot 2002 bestaansminimum genoemd) is een specifieke vorm van het recht op maatschappelijke integratie. Het gaat om een minimuminkomen dat het OCMW toekent aan personen die onvoldoende bestaansmiddelen hebben en niet in staat zijn om deze via andere middelen te verwerven (residuaire recht). De rechthebbende moet ook voldoen aan andere toekenningsvoorwaarden, in termen van werkbereidheid, nationaliteit, woonplaats en leeftijd.

Voor meer informatie: www.ocmw-info-cpas.be

Levensverwachting: de hier bestudeerde levensverwachting betreft de levensverwachting bij de geboorte, die aangeeft hoe oud iemand gemiddeld zou worden indien hij of zij vanaf de geboorte en doorheen zijn of haar leven op elke leeftijd dezelfde overlijdenskansen zou accumuleren als deze die opgetekend werden in de verschillende leeftijdscategorieën van de bestudeerde populatie gedurende een bepaald periode. De levensverwachting is in die zin geen voorspelling maar karakteriseert alleen op een synthetische manier de vastgestelde leeftijdsspecifieke sterftecijfers van de bestudeerde periode.

Liquiditeitsratio: aandeel van de schulden op een jaar of meer en van de financiële rekeningen in procent van de schulden op een jaar of meer van de gemeente.

Lokale vestigingseenheden: exploitatiezetels van de ondernemingen in de gemeente waar ze werkelijk gevestigd zijn, op voorwaarde dat ze ten minste één werknemer aangegeven hebben bij de RSZ.

Niet-werkende werkzoekende (NWWZ): personen zonder betaalde arbeid ingeschreven als werkzoekende bij de gewestelijke tewerkstellingsdienst (Actiris in het Brussels Gewest).

Officiële bevolking: alle personen die wettelijk ingeschreven zijn bij hun gemeentelijke administratie, met uitzondering van de asielzoekers.

Perinatale sterfte: aantal sterfgevallen voor of tijdens de bevalling (vanaf het moment waarop de baby minstens 500 g weegt of na een zwangerschapsduur van minstens 22 weken) en de sterfte van levendgeboren kinderen in de eerste week (0 tot verstreken 6 dagen) per 1 000 geboorten (levendgeboorten en doodgeboorten).

Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming (RVV): om de financiële toegang van personen met een laag inkomen tot de gezondheidszorg te verbeteren, krijgen verschillende categorieën personen (alook hun personen ten laste) een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en dus een daling van het remgeld. Sinds januari 2014 zijn er drie voorwaarden die elk

recht kunnen geven op de verhoogde tegemoetkoming: (1) recht hebben op bepaalde uitkeringen ([leefloon](#), [equivalent leefloon](#), IGO, tegemoetkoming voor personen met een handicap, verhoogde kinderbijslag voor kinderen met een handicap); (2) het statuut van wees of niet-begeleide minderjarige vreemdeling (NBMV); (3) een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het recht op de verhoogde tegemoetkoming automatisch toegekend voor de gerechtigde en zijn personen ten laste. Personen met een laag inkomen, die niet automatisch recht hebben op de verhoogde tegemoetkoming, kunnen een aanvraag indienen en het recht wordt al dan niet toegekend op basis van een onderzoek van de inkomens van het huishouden.

Senioriteitscoëfficiënt: de senioriteitscoëfficiënt geeft het relatieve aandeel aan van de oudste personen (80 jaar en meer) binnen de groep senioren (65 jaar en meer). Deze coëfficiënt meet de vergrijzing van de senioren.

Statistische formulieren voor geboorten en overlijden: de geboorte- en sterftestatistieken kunnen aan de hand van twee bronnen worden opgesteld: het rijksregister ([officiële bevolking](#)) en de statistische formulieren voor geboorten en overlijden. Deze laatste bron omvat alle geboorten en overlijdens, ook deze bij de personen die niet ingeschreven zijn in het rijksregister, maar die in de gemeente wonen. Het aantal geboorten en overlijdens dat via de formulieren wordt geteld, is meestal hoger dan het aantal geboorten en overlijdens via het rijksregister.

Voor meer informatie: www.observatbru.be

Statistische sectoren: de statistische sectoren vertegenwoordigen de kleinste administratieve eenheid en is het resultaat van de onderverdeling van het grondgebied door de Algemene Directie Statistiek, op basis van structurele kenmerken die worden geïdentificeerd via volkstellingen (de laatste belangrijke aanpassingen dateren van 2001).

Statistisch significant verschil: een verschil tussen twee cijfers wordt statistisch significant genoemd, wanneer de kans heel groot is dat dit verschil overeenstemt met een reëel verschil en het risico dat het verschil het resultaat is van toeval, heel klein is.

Totaal vruchtbaarheidscijfer: aantal kinderen dat een vrouw in het reproductieve leeftijdsinterval zou krijgen indien ze hetzelfde vruchtbaarheidscijfer zou blijven vertonen op elke leeftijd. Het wordt berekend door de [vruchtbaarheidscijfers](#) per leeftijd op te tellen.

Tweede kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De tweede kroon van het Brussels Gewest omvat de wijken die het meest aan de buitenkant van de stad liggen, buiten de middenring, gevormd door

de grote lanen in het zuiden (Churchilllaan) en in het oosten (Generaal Jacqueslaan, Louis Schmidlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze tweede kroon werd verstedelijkt na de [eerste kroon](#) en bereikte de grenzen van het Brussels Gewest rond 1960.

Verouderingscoëfficiënt: de verouderingscoëfficiënt is de verhouding tussen het bevolkingsaandeel van senioren (65 jaar en meer) in vergelijking met het bevolkingsaandeel van de jongsten (jonger dan 18 jaar). Deze meet de vergrijzing van de bevolking.

Vruchtbaarheidscijfer: de verhouding van het aantal levendgeboorten bij vrouwen van een bepaalde leeftijd tot het aantal vrouwen van die leeftijd. De verstreken leeftijd, m.a.w. de leeftijd bij de laatste verjaardag, wordt in aanmerking genomen.

Werkgelegenheidsgraad: percentage van de [werkende bevolking](#) (werkend) in de bevolking op beroepsleeftijd (15-64 jaar).

Werkloosheidsgraad: percentage van de werkloze bevolking ([niet-werkende werkzoekenden](#)) in de [beroepsbevolking](#).

Wijken: de wijken van het Brussels Gewest die in deze publicatie worden gebruikt, zijn deze van de Wijkmonitoring. Een wijk is een som van [statistische sectoren](#), aan elkaar grenzend, gegroepeerd in functie van hun sociodemografische en fysieke kenmerken.

Voor meer informatie: www.wijkmonitoring.brussels

LIJST MET ACRONIEMEN EN AFKORTINGEN

Actiris	Brusselse Gewestelijke Dienst voor Arbeidsbemiddeling	OKAN	Onthaalonderwijs Anderstalige Nieuwkomers
BGHGT	Brussels Gewestelijk Herfinancieringsfonds van de Gemeentelijke Thesaurieën	ONE	Office de la Naissance et de l'Enfance
BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij	POD	Programmatorische Federale Overheidsdienst
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse	RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
Brumammo	Brussels Coördinatie Centrum voor Borstkankeropsporing	RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
btw	Belasting over de toegevoegde waarde	RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
EU	Europese Unie	RVP	Rijksdienst voor Pensioenen
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions	RVV	Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming voor de verzekering voor geneeskundige verzorging
FOD	Federale Overheidsdienst	ULB	Université libre de Bruxelles
GBP	Gewestelijk Bestemmingsplan	VUB	Vrije Universiteit Brussel
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	WSE	Steunpunt Werk en Sociale Economie
GOB	Gewestelijke Overheidsdienst Brussel		
HORECA	Activiteitstak die alle hotels en eet- en drinkgelegenheden (restaurants en cafés) omvat		
IGO	Inkomensgarantie voor ouderen		
KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid		
NBMV	Niet-begeleide minderjarige vreemdeling		
NWWZ	Niet-werkende werkzoekenden		
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn		
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling		

VOOR WIE MEER WIL WETEN

MEER INDICATOREN

Wijkmonitoring van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest:
www.wijkmonitoring.brussels

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse:
www.bisa.brussels

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad:
www.observatbru.be

NASLAGWERKEN

Corijn, E. & van de Ven, J., 2013, *The Brussels Reader. A small world city to become the capital of Europe*. Bruxelles, VUBPRESS.

Dessouroux, C., 2008, *Espaces partagés, espaces disputés. Bruxelles, une capitale et ses habitants*. Bruxelles, Université libre de Bruxelles (CIRHIBRU) & Ministère de la Région de Bruxelles-Capitale.

Jaumain, S. (Dir.), 2009, *La Région de Bruxelles-Capitale. Histoire & Patrimoine des communes de Belgique*. Bruxelles, Racine.

Vandermotten, C., 2014, *Bruxelles, une lecture de la ville. De l'Europe des marchands à la capitale de l'Europe*. Bruxelles, Éditions de l'Université de Bruxelles.

Van Hamme, G. (Dir.), Grippa, T., Marissal, P., May, X., Wertz, I. & Loopmans, M. (2015). *Dynamiek van buurten in moeilijkheden in de Belgische stadsgewesten*. ULB – IGEAT. KULeuven – Department of Earth and Environmental Sciences. POD Maatschappelijke Integratie, Brussel. http://forms.mi-is.be/Atlas_NDL.pdf

Zoom op de gemeenten: Etterbeek

De publicatie “Zoom op de gemeenten” van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse en het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad verzamelt en analyseert demografische, socio-economische, welzijns- en gezondheidsindicatoren van de bevolking voor elk van de 19 Brusselse gemeenten. Deze publicatie dient als beleidsondersteunend instrument en geeft voor het werkveld inzage in de kenmerken van de bevolking waarmee en het territorium waarop ze werken.

www.bisa.brussels
www.observatbru.be